

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

LAPSEN KIRJA- PROJEKTI

PÄIVÄKUMMUN LASTENKODISSA

Työntekijän näkökulma

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen aikuistyö
Opinnäytetyö
Kevät 2014
Satu Kokkonen
Markus Räisänen

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

KOKKONEN, SATU & RÄISÄNEN, MARKUS: Lapsen kirja- projekti
Päiväkummun lastenkodissa, työntekijän näkökulma

Sosiaalipedagogisen aikuistyön opinnäytetyö, 57 sivua, 6 liitesivua

Kevät 2014

TIIVISTELMÄ

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka tarkoituksena on tuottaa tietoa Lapsen kirja -projektista Päiväkummun lastenkodissa. Päiväkummun lastenkoti on Romano Missio Ry:n lastensuojelun sijaishuoltoa tarjoava laitos. Lapsen kirja -projektin tarkoituksena on tuottaa lapsille oma kirja, johon on koottu muistoja lastenkotiajalta.

Tavoitteena on selkeyttää Päiväkummun työntekijöille Lapsen kirja -projektin toteutusta sekä sen mukanaan tuomia mahdollisuuksia ja haasteita. Tietoperustassa käsitellään romanikulttuuria, lastensuojelua, lapsen osallisuutta tukevia työmenetelmiä lastenkotityössä ja narratiivista lähestymistapaa. Opinnäytetyön aineisto on hankittu teemahaastatteluilla. Aineisto on analysoitu aineistolähtöisellä analyysimenetelmällä.

Tulosten mukaan työntekijät pitivät lasten osallisuutta keskeisenä seikkana Lapsen kirjan tekemisessä. Lapsen kirjaa haluttiin työstää yhdessä lapsen kanssa. Tulosten mukaan ajan puute oli suurimpia kirjan aloittamiseen ja tekemiseen liittyviä ongelmia. Menetelmäosaaminen koettiin tärkeäksi, vaikka kaikkien arjessa käytettävien menetelmien käsitteet eivät olleetkaan tuttuja. Tutkimuksessa todetaan, että kirjaan tarvittavien tietojen keruu oli omaohjaajien vastuulla ja lasten lähiverkoston konkreettinen osallistuminen kirjan kokoamiseen koettiin tärkeäksi. Omaohjaajat eivät kokeneet Lapsen kirjan tekemisen muuttavan työtapoja merkittävästi vaan lähinnä tekevän niistä suunnitelmallisempia. Omaohjaajat kokivat aikaresurssien takia haasteelliseksi sovittaa Lapsen kirjan tekemisen yksittäisen lapsen kanssa muun työn rinnalle. Omaohjaajat kokivat saaneensa omaohjaajakoulutuksesta eniten apua projektiinsa.

Asiasanat: romanit, osallisuus, lastenkotityö, työmenetelmät, omaohjaajuus, elämäkerrallisuus

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

KOKKONEN, SATU & RÄISÄNEN, MARKUS: The Child's book- project in the children's home of Päiväkumpu, employee`s perspective

Bachelor`s Thesis in Social Pedagogy for work with adults
57 pages, 6 pages of appendices

Spring 2014

ABSTRACT

This thesis is a qualitative study, the purpose of which is to provide information about the Child's book- project in the children's home of Päiväkumpu. The children's home of Päiväkumpu is Romano Missio institution for children and the young. The purpose of the Child's book- project is to produce a book for every child that contains memories from the time in the children`s home.

The aim of this thesis is to clarify the implementation of the Child's book to the employees, and to point out its possibilities and challenges. The theoretical section is comprised of Romany- culture, child welfare services and narrative approach to child welfare work. The section also discusses the work methods supporting the participation of a child in child welfare work. The study material was obtained by theme-based interviews. The material was analysed by means of a material-oriented analysis.

The results show that the employees find the child`s participation to be a key factor in the Child`s book. Employees want to work together with the child. The results suggest that lack of time is one of the biggest challenges in starting and making the Child`s book. The competence regarding work methods is considered important, even if the concepts of all the used methods are not familiar to everyone. The study states that the employees are responsible for collecting all the information for the Child`s book, and also that the support of a child`s social network is important. The employees do not feel that the Child`s book- project makes significant changes to their working habits. Instead they feel that working habits become more systematical. The employees find it difficult to adjust the making of the Child`s book with a child to the regular work with the rest of the children. This is due to the lack of time. The employees felt that they had most help in their project from the continuation education.

Key words: Romany people, participation, work in children`s home, work- methods, child`s personal carer, narrative

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	LAPSEN KIRJA -PROJEKTI PÄIVÄKUMMUN LASTENKODISSA	7
2.1	Romano Missio ja Päiväkummun lastenkoti	7
2.2	Lapsen kirja -projekti Päiväkummussa	7
2.3	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	8
3	ROMANIKULTTUURI JA ROMANIEN INTEGROITUMINEN SUOMALASEEN YHTEISKUNTAAN	10
3.1	Romanit valtaväestössä	10
3.2	Romanikulttuuri ja sen erityispiirteet	10
3.3	Asuminen ja siihen liittyvät ongelmat	12
3.4	Lapset romanikulttuurissa	13
3.5	Romanit lastensuojelussa	14
4	LASTENSUOJELU	16
4.1	Huostaanotto ja sijaishuolto	16
4.2	Lapsen osallisuus	17
5	TYÖMENETELMÄT LASTENSUOJELUSSA	19
5.1	Työmenetelmien tarkoitus	19
5.2	Omaohjaajamenetelmä	20
5.3	Umbrella-työkirjamenetelmä omaohjaajan ammatillisena työvälineenä	21
5.4	Valokuvaus lastensuojelun työvälineenä	23
5.5	Verkostokartta	25
5.6	Sukupuoli	25
5.7	Aikajana	26
6	NARRATIIVINEN ELI TARINALLINEN TYÖ	28
6.1	Narratiivisen työn merkitys	28
6.2	Lapsen sisäinen tarina	29
6.3	Tarinatyöskentely ja elämäntarinan muodostaminen eri menetelmin	32
7	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	34
7.1	Laadullinen tutkimus	34
7.2	Tietoperustan sisällön valinta	34
7.3	Aineiston hankinta teemahaastattelun avulla	35

7.4	Aineiston analysointi	37
8	TUTKIMUSTULOKSET	39
8.1	Haastateltavien ajatuksia teemahaastattelusta	39
8.2	Kulttuurin tukeminen	39
8.3	Lapsen osallisuus lapsen kirjassa	40
8.4	Omaohjaajuus	41
8.5	Menetelmäosaaminen	42
8.6	Lapsen kirjan kokoaminen	42
9	ARVIOINTI	45
9.1	Eettisyys ja luotettavuus	45
9.2	Opinnäytetyön arviointia	47
10	POHDINTA	49
	LÄHTEET	51
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Yleissopimus lapsen oikeuksista (60/1991) määrittää, että lapsella on oikeus saada valtiolta erityistä suojelua tai tukea, kun hän ei voi elää perheensä kanssa.

Sopimuksen mukaan lapsen kasvatukseen sekä lapsen etniseen, uskonnolliseen ja kielelliseen taustaan on kiinnitettävä huomiota. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991, artikla 20.) Sosiaalialan korkeakoulutettujen järjestö Talentia ry:n Eettisessä ohjeistuksessa sanotaan, että sosiaalialan työn tavoitteena on ihmissuhdeongelmien ratkaisujen sekä itsenäisen elämänhallinnan ja hyvinvointia tukevan sosiaalisen muutoksen edistäminen (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2009,7).

Mikko Orasen (2008, 9) mukaan lastensuojelun yksi keskeisimmistä tavoitteista on lapsilähtöisyys ja lasten osallisuuden vahvistaminen. Suojelun rinnalle on noussut osallistumisen ja vaikuttamisen periaate. Haasteita työlle asettaa se, että perinteisesti toteutuneena suojelu kaventaa osallistumis- ja vaikuttamis- mahdollisuuksia. Lapsen toimijuudesta sosiaalisissa ympäristöissä ollaan kuitenkin tuoreemmassa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa kiinnostuneita. (Strandell 2005.)

Elämäkerrallisissa tarinoissa lastenkotiin päätyminen, jos siitä oli muistoja ollenkaan, oli itkulla ja hiljaisuudella merkitty hetki, josta ei tarinoitu pitkiä kertomuksia (Eronen 2012, 99).

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus, jolla on tuotettu tietoa Päiväkummun lastenkodissa tehtävästä Lapsen kirja -projektista ja sen merkittävydestä.

Romano Mission omistamassa Päiväkummun lastenkodissa on meneillään projekti, jonka aikana omaohjaajat tekevät ohjattaviensa kanssa Lapsen kirjan Päiväkummussa vietetystä ajasta. Opinnäytetyöllä on selvitetty Päiväkummun Lapsen kirja -projektin toteutusta sekä sen mukanaan tuomia mahdollisuuksia ja haasteita. Omaohjaajuus, työmenetelmät ja lapsen osallisuus näkyvät selkeästi sekä Lapsen kirja -projektissa että opinnäytetyössämme.

Lapsen kirjan tarkoituksena on antaa lapselle muisto siitä, millainen lapsi hän on ollut ja ketä kaikkia lapsuuteen on kuulunut. Lapsen kirjalla halutaan osallistaa

lapsia ja tukea hyvinvointia edistävää sosiaalista muutosta rakentamalla elämäntarinaa eheämmäksi ja positiivisemmaksi. Lastenkoti-aika koetaan usein negatiivisena, ja se voi myöhemmin osoittautua ajanjaksoksi, jota ei välttämättä haluta edes muistella. Moni lapsi saattaa viettää lastenkodissa kuitenkin todella ison osan elämästään, joten siellä vietetty aika on hyvin merkityksellistä aikuisiän kannalta. Lapsen kirjan tapainen dokumentointi lastenkodissa vietetystä ajasta pyrkii eheyttämään kuvaa lapsuudesta tai nuoruudesta lastenkotiympäristössä.

Opinnäytetyömme on saanut alkunsa keväällä 2013 osin ohjaajamme Tuula Hyppösen innoittamana. Hän on ollut mukana Päiväkummun työntekijöille järjestetyssä omaohjaajakoulutuksessa vuosina 2013–2014. Päiväkummun lastenkodissa ollaan kiinnostuneita pohtimaan lasten romanikulttuurin ja romani-identiteetin rakentamisen ja tallentamisen mahdollisuuksia omaohjaajatyönä. Koska Päiväkummussa asuu myös valtaväestön lapsia, kirjasta on haluttu tehdä kaikille sopiva. Lapsen kirjan teossa omaohjaajalla on vastuu siitä, että lapsi saadaan osalliseksi kirjan tekemiseen. Kirjan tekeminen on Päiväkummussa vielä aloitusvaiheessa. Opinnäytetyössämme olemme sen takia keskittyneet työntekijöiden näkökulmaan kirjan tekemisestä. Kaikki haastattelemamme henkilöt toimivat omaohjaajina ja ovat osallistuneet Päiväkummun työntekijöille järjestettävään omaohjaajakoulutukseen.

Opinnäytetyömme toisessa luvussa esittelemme Romano Mission Päiväkummun lastenkodin toimintaa ja Lapsen kirja -projektia. Kolmannessa luvussa käsittelemme romanikulttuuria ja romanien integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Tietoperustaamme kuuluu myös neljännessä luvussa esittelemämme lastensuojelutyö, ja tässä tapauksessa tarkemmin sijaishuolto. Koska Lapsen kirja -projektissa hyödynnetään useita työmenetelmiä ja omaohjaajuutta, esittelemme niitä luvussa viisi. Luvussa kuusi avaamme narratiivista lähestymistapaa. Narratiivisuuden otimme mukaan siksi, että Lapsen kirja on lapsen oma kertomus omasta elämästään lastenkodissa ja narratiivisuus tulee näkymään vahvasti projektin luonteessa. Opinnäytetyön toteutuksesta kerromme luvussa seitsemän ja tutkimustuloksista luvussa kahdeksan. Lopuksi vielä arvioimme ja pohdimme opinnäytetyötämme luvussa yhdeksän ja kymmenen.

2 LAPSEN KIRJA -PROJEKTI PÄIVÄKUMMUN LASTENKODISSA

2.1 Romano Missio ja Päiväkummun lastenkoti

Romano Missio eli entinen mustalaislähetys on merkittävä lastensuojelu- ja sosiaalialan palvelujärjestö, joka toimii kristilliseltä arvopohjalta. Romano Missio ylläpitää Etelä- Suomessa pienryhmä- ja lastenkoteja. Järjestön johto edustaa romaniväestöä ja järjestön roolina on yhdistää romaneja. (Syrjä & Valtakari 2008, 34.) Romano Missio on toiminut jo vuodesta 1906 lähtien. Romano Missiolla on Päiväkummun ohella muun muassa pienryhmäkoti, Kotimäen perhekoti Espoossa. (Päiväkummun lastenkoti 2013.)

Päiväkummun lastenkoti sijaitsee Hämeenkoskella, jonne se on perustettu vuonna 1957. Lastenkodin omistaa Romano Missio ry. Päiväkummun lastenkodissa on 14 hoitopaikkaa ja lapset ovat iältään 0–21-vuotiaita. Sijoitukset ovat lyhyt- ja pitkäaikaisia avohuollon tukitoimiin ja huostaanottoon perustuvia laitossijoituksia. Päiväkummussa pyritään lähinnä vastaamaan sellaisten lasten ja nuorten tarpeisiin, joiden hoito perhehoidossa tai muunlaisin tukitoimin ei ole mahdollista tai tarkoituksenmukaista. Myös tuetun perhehoidon toteuttaminen on mahdollista Päiväkummun lastenkodissa. (Päiväkummun lastenkoti 2013).

Romanikulttuurin tuntemus on Päiväkummun lastenkodin erityinen vahvuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia tukemalla heidän kulttuuri-identiteettiään ja kehittää heidän sosiaalisia taitojaan, jotta he luontevasti integroituisivat suomalaiseen yhteiskuntaan. Suhteiden ylläpitäminen perheen ja suvun kanssa on tärkeää lapsen sosiaalisen kasvun kannalta. Työn tavoitteisiin pyritään pääsemään pysyvien ihmissuhteiden ja rajojen avulla. (Päiväkummun lastenkoti 2013).

2.2 Lapsen kirja -projekti Päiväkummussa

Romano Missio ry on järjestänyt työntekijöilleen vuosina 2013–2014 Lahden ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteiden tiedekunnan täydennyskoulutuksena omaohjaajakoulutusta. Erityisesti koulutus on koskenut omaohjaajan työtä erityisenä lapsen edun turvaajana monikulttuurisessa kontekstissa. Koulutuksen

tavoitteena on ollut omaohjaajuuden kehittäminen lapsi- ja perhelähtöisen työn toteutumiseksi Romano Mission lastensuojeluyksiköissä. Koulutuksessa on käsitelty omaohjaajien rooleja ja tehtäviä, lapsen etua ja perhelähtöisyyttä sijaishuollossa. Menetelmistä koulutuksessa on käyty läpi verkostokartan, sukupuun ja elämänjanan käyttöä työmenetelmänä. Lisäksi työntekijät ovat pohtineet arkilähtöisyyttä perheen kanssa tehtävässä työssä ja lapsen osallisuutta eri lapsilähtöisten menetelmien avulla. Koulutuksen aikana omaohjaajat ovat alkaneet suunnittelemaan ”Minun kirjaan” pohjautuvaa Lapsen kirjaa omaohjattaviensa kanssa toteutettaviksi. (Hyppönen, T. 2013)

Päiväkummun lastenkodissa on aloitettu vuonna 2013 Lapsen kirja -projekti, jonka tarkoituksena on kerätä kansioon positiivisia muistoja lastenkodissa vietetystä ajasta. Lapsen kirjan sisältö tulee olemaan rungoltaan samanlainen kaikilla lapsilla, mutta silti yksilöllinen. Lapsi työstää sitä yhdessä omaohjaajan, perheen ja muiden läheisten tahojen kanssa. Perheet otetaan mukaan Lapsen kirja -projektiin mahdollisuuksien mukaan. (Hyppönen, T. 2013)

Kirjaan kootaan muun muassa lapsen perustiedot, sukupuoli, verkostokartta tai aikajana, valokuvia, piirustuksia, mietteitä ja muita muistoja, jotka katsotaan säilyttämisen arvoisiksi. Kirjan toteutus on Päiväkummun lastenkodissa aloitettu, mutta sen kokoaminen on edelleen suurimmaksi osaksi ajatuksen tasolla. Kirjan kokoamisesta vastaa lapsen omaohjaaja.

2.3 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tuoda esille Päiväkummun lastenkodissa tehtävän Lapsen kirja -projektin merkittävyyttä työntekijöiden näkökulmasta katsottuna. Miten työntekijät näkevät omaohjaajuuden ja lapsen osallisuuden projektissa ja mitä menetelmiä kirjan tekemiseen tarvitaan? Keskeisimpänä tavoitteena on selvittää ja selkeyttää Lapsen kirja -projektin haasteet ja mahdollisuudet.

Haastattelemme Päiväkummun työntekijöitä ja saamme siten tietoa Lapsen kirja -projektista. Haastattelujen tavoitteena on selvittää Lapsen kirjan tekemiseen

liittyviä haasteita ja mahdollisuuksia. Haastattelujen lisäksi tutkimme aihetta käyttämällä hyväksimme jo olemassa olevaa tietoa sekä syventymällä aikaisempiin tutkimuksiin.

3 ROMANIKULTTUURI JA ROMANIEN INTEGROITUMINEN SUOMALASEEN YHTEISKUNTAAN

3.1 Romanit valtaväestössä

Suomessa arvioidaan olevan noin 10 000–12 000 romania ja lisäksi osa Suomen romaneista asuu Ruotsissa, jossa oletetaan asuvan noin 3000 Suomen romania (Syrjä & Valtakari 2008, 10). Romanit kuuluvat vanhoihin etnisiin vähemmistöihin, kuten saamelaiset ja tataaritkin (Syrjä & Valtakari 2008, 24). Modernin teknologiayhteiskunnan perspektiivistä tarkasteltuna romanikulttuuri näyttää valtaväestön silmissä traditionaaliselta, ehkä jopa alkukantaiselta kulttuurilta (Kurki 1991, 49). Monet romanikulttuurin tavat ovat peräisin maatalousyhteiskunnan ajoilta, ja romaanikulttuuri onkin sopeutunut hitaasti kulttuuriseen muutokseen, joka on tapahtunut muussa yhteiskunnassa (Syrjä & Valtakari 2008, 35).

1900-luvun alussa valtion ja kirkon harjoittaman romanipolitiikan tavoitteena on ollut romanien yhteiskunnallinen sopeuttaminen pakkokeinoin. Näin on haluttu sulauttaa romanit valtaväestön kulttuuriin. Tämä sopeuttaminen on vaikuttanut osaltaan siihen, että romanit eristäytyvät oman kulttuurinsa ja yhteisönsä piiriin. Romanikielen hävittäminen on ollut myös yhtenä romanipolitiikan tavoitteista, mistä johtuen romanikieltä puhutaan enää hyvin vähän ja uhkana on sen katoaminen kokonaan. Romanipolitiikka muuttui vasta 1960- ja 1970-luvuilla, kun romanit itse aktivoituivat ja alkoivat pyrkiä oman asemansa kehittämiseen yhteiskunnassa. (Syrjä & Valtakari 2008, 24–25.)

3.2 Romanikulttuuri ja sen erityispiirteet

Romaanikulttuuri on suljettu kulttuuri, ja se on erityisesti tapa- ja ihmissuhdekulttuuri. Romanikulttuuriin vaikuttavat vahvasti vanhempien kunnioitus sekä moraal- ja puhtaussäännöt. (Syrjä & Valtakari 2008, 25.) Omaleimainen pukeutuminen ja tapakulttuuri ovat antaneet yhteisölle identiteetin ja elinehdon sen säilymiselle (Åkerlund 1991, 15).

Romanikulttuurissa keskeisimmät yhteisöt ovat perhe ja suku (Syrjä & Valtakari 2008, 26). Yhteenkuuluvuus perheiden ja sukujen välillä on romaneille tärkeää. Suku on romaneille yhteisö, johon tukeudutaan, ja kulttuurin perustana toimii vanhempien kunnioittaminen. Lapsille ja nuorille on alusta asti selvää, että vanhempia tulee kunnioittaa. (Åkerlund 1991, 15.) Vanhempien ihmisten kunnioittaminen vaikuttaa myös asumisjärjestelyihin, eikä nuorempi romani voi asua vanhemman romanin yläpuolella (Forsander, Ekholm & Saleh 1994, 90).

Moraalisäännöt- ja käsitykset liittyvät häveliäisyyteen ja siveyteen. Vanhempien ihmisten ollessa paikalla nuoret pukeutuvat asiallisesti, eivätkä he puhu sopimattomia. Nuoret, jotka seurustelevat keskenään, eivät istu lähekkäin eivätkä osoita hellyydenosoituksia julkisesti vanhempien ihmisten läsnä ollessa. (Romanikulttuuri 2013.)

Jos romani on sitoutunut käyttämään romanipukua, on hän velvoitettu käyttämään sitä aina. Poikkeus romanipuvun käytössä voi olla, jos esimerkiksi työ vaatii toisenlaisen vaatetuksen käyttämistä, kuten työasua. Vanhempien romanien edessä ei kuitenkaan ole soveliasta näyttäytyä työvaatetuksessa. (Forsander ym. 1994, 90.) Erityisesti romaninaisen puku korostaa romani-identiteettiä, mutta romanimiesten pukeutuminen on nykyisin lähempänä valtaväestön pukeutumistyyliä. Pukeutumisen tulee olla kuitenkin asiallista ja peittävää, johon liittyy sekä naisten että miesten kohdalla vanhempien kunnioitus. (Syrjä & Valtakari 2008, 26.)

Esimerkiksi kaupassa työskentelevän romaninaisen tulee käyttää romaniammetta. Jos hän työskentelee tavallisissa vaatteissa ja paikalle tulee muita romaneja, he voivat osoittaa halveksuntaa romaninaista kohtaan. Muut romanit saattavat ajatella, että nainen on ”liannut” kaupan eivätkä he voi enää asioida kyseisessä liikkeessä. (Työllisyys 2007, 64.)

Koska romanit ovat alun perin joutuneet kiertämään paljon, on heille jäänyt paljon erilaisia hygieniasääntöjä (Åkerlund 1991, 16). Puhtaus on romanikulttuurissa paljon vahvempi käsite, kuin valtakulttuurissa. Puhtaudesta huolehtiminen on ollut erityisen tärkeää terveydellisistä syistä. Romanit elivät alkeellisissa

olosuhteissa, kun heillä ei vielä ollut asuntoja, ja puhtauden avulla pyrittiinkin välttymään tartuntataudeilta. (Romanilapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa 2008, 19.)

Puhtaus on romaneille käsitteenä sekä fyysistä että symbolista. Mikä on alhaalla maassa, ei voida laittaa sinne, missä tulee olla puhdasta, kuten pöydälle tai keittiöön. Puhtaus näkyy varsinkin suhtautumisessa ruokaan tai ruokailuvälineisiin, joita ei saa laittaa esimerkiksi lattialle tai tuolille. Niitä ei saa laittaa mihinkään paikkaan, jossa kävellään tai istutaan. Keittiössä olevat pyyhkeet ja pöytäliinat pestään erikseen muusta pyykistä. (Romanikulttuuri 2013.)

Varsinkin viranomaisten on hyvä tietää tiettyjä asioita romanikulttuurista ja siitä, kuinka perinteet vaikuttavat romanien jokapäiväiseen elämään. Palveluista päätettäessä on romaniväestön oma näkökanta otettava huomioon. (Forsander ym. 1994, 90.)

3.3 Asuminen ja siihen liittyvät ongelmat

Valtaväestöllä asunnonsaannin haasteisiin liittyvät usein huono-osaisuustekijät, kun taas romaneilla asunnon saamisessa korostuvat kulttuuriset tekijät, vaikka myös huono-osaisuustekijöitä on mukana. Romaneja ei voi sijoittaa kaksikerroksisiin asuntoihin eikä romaniperheitä voi olla kerrostalon rapussa kuin yksi perhe rappua kohden. Puhtauskäsitteiden vuoksi romaniperheet eivät voi asua asunnoissa, joissa on esimerkiksi tupakeittiö, vaan asunnossa on oltava erillinen keittiö. Romaniperhe ei voi myöskään asua asunnossa, johon joku on joskus kuollut. (Törmä, Huotari & Tuokkola 2012, 17.)

Yleisimmin romanit asuvat nykyään kerrostalossa vuokralla. Heidän on valtaväestöä vaikeampi kuitenkin saada asuntoja erityisesti yksityisiltä vuokranantajilta, koska vuokranantajilla voi olla ennakkoluuloja romanien maksukyvyyn ja luotettavuuden suhteen. Ennakoasenteet romaneja kohtaan voivat vaikeuttaa asunnon saamista, koska vuokranantajalla voi olla huono kokemus yhdestä romanitaustaisesta henkilöstä ja se vaikuttaa näin muiden romanien asunnonsaantimahdollisuuksiin. (Asuminen 2007, 70.)

Yhdenvertaisuuslain (2004/21) mukaan ketään ei saa syrjiä kansalaisuuden, etnisen tai kansallisen alkuperän, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, sukupuolisen suuntautumisen, terveydentilan, vammaisuuden, iän tai muunkaan henkilöön liittyvän syyn perusteella (Yhdenvertaisuuslaki 2004/21).

Yhdenvertaisuuslain tarkoituksena on yhdenvertaisuuden toteutumisen edistäminen ja turvaaminen. Lain avulla voidaan myös tehostaa syrjinnän kohteena olleen henkilön oikeussuojaa. (Yhteiskunnallinen aktiivisuus 2007, 53.)

Sinikka Törmän (2012, 16) tutkimuksen mukaan erityisesti romaninuorilla on kasvavia ongelmia kuten päihteidenkäyttöä, vanhempien kunnioituksen rapautumista, asunnottomuutta ja asuntojen rikkomista. Monilla paikkakunnilla yhtenä syynä ongelmien kasautumiseen on se, että romanilapsiperheitä sijoitetaan asumaan moniongelmaisten keskelle. Tällöin lapset sosiaalistuvat tähän ympäristöön. (Törmä, Huotari & Tuokkola 2012, 16.)

3.4 Lapset romanikulttuurissa

Romaniyhteisöissä lapset kunnioittavat vanhempiaan, ja tätä noudatetaan tiukemmin kuin valtaväestön keskuudessa. Lasten luovuutta ja omaehtoista toimintaa arvostetaan, ja lapset saavat äideiltään lämpöä ja arvostusta pienestä pitäen. Lasten vaatetuksesta ja puhtaudesta huolehditaan yhtä hyvin kuin aikuistenkin ja heidät puetaan usein juhlatilaisuuksiin hyvin siististi ja kauniisti. (Romanikulttuuri 2013.)

Lasten asema yhteisössä ja kulttuurissa muuttuu, kun lapsi alkaa aikuistua. Tytöt esimerkiksi pukeutuvat usein perinteiseen romaninaisen asuun, joka on merkki siitä, että hän on aikuistumassa. Tämän jälkeen tyttöä kohdellaan kuin aikuista ja hänellä on myös aikuisen velvollisuudet ja oikeudet. Pukeutuminen perinteiseen romaninaisen asuun voi tuntua tytöstä luontevalta, koska hän on kasvanut yhteisössä, jossa naiset ovat pukeutuneet näihin asuihin. Jokainen lapsi tekee kuitenkin itse omat ratkaisunsa perinteisen pukeutumisen suhteen, mutta vanhempien läsnä ollessa pukeudutaan aina säädyllisesti. (Romanikulttuuri 2013.)

Lapsen hyvinvoinnin kulmakivi on perheen hyvinvointi, ja lasta tuetaan parhaiten tukemalla hänen perhettään. Jokaisella ryhmällä on omat keinonsa

suojautekseen. Romanit saattavat ylisuojella lapsiaan, kun he ovat pieniä ja välttävät ylimääräisiä kontakteja ”valkolaisiin”. Jos romanilapsi ei ole ollut paljoa erossa mustalaisyhteisöstä, voi koulunkäynnin aloittaminen olla erityisen vaikeaa. Aikakäsitys ja elämänrytmi ovat myös usein erilaiset kuin valtaväestöllä. Säännöllisyyteen totuttaminen tulisikin olla sekä määrätietoista että ymmärtäväistä. (Åkerlund 1991, 17.)

Romanilapsi joutuu sopeutumaan valtaväestön arvoihin ja tiedonkäsitykseen suomalaisessa yhteiskunnassa, kuten päiväkodeissa ja kouluissa. Tällainen kahden erilaisen tiedon ja kasvatuksen maailmassa eläminen koettelee romanilapsen identiteettiä. Nämä kaksi maailmaa pitäisi saada toimimaan yhdessä, jotta lapsen identiteetti kehitty tasapainoiseksi. (Kurki 1991, 50.)

Usein lapset sisäistävät vanhempiensa asenteet, ja olisikin tärkeää tukea vanhempia, jotta he osaisivat luoda myönteisen kuvan muun muassa koulusta, päivähoidosta ja koko yhteiskunnasta. (Åkerlund 1991, 18.) Romaneita tulisi valistaa paremmin varhaiskasvatusmahdollisuuksista sekä koulu- ja kulttuuritoiminnasta, jotta asenteiden muuttuminen olisi mahdollista. Tärkeää olisi myös saada romanilapset päivähoitoon ja esikouluun. Tähän muutoksen tarvitaan sekä valtaväestön että romaniyhteisön asenteiden muuttumista ja uudelleen tarkastelua. Sujuvan yhteistyön edellytys on siinä, että romaneille annetaan oikeasti mahdollisuus oman kulttuurinsa esille tuomiseen. (Åkerlund 1991, 19.)

Valtaväestö ja romanit ovat lähentyneet toisiaan, kun yhteiskunnassa on siirrytty monikulttuuriseen politiikkaan. Myös asuinolot ja sosiaalinen tilanne on parantunut. Lapset käyvät koulussa ja myös monet vanhemmat ovat töissä tai osallistuvat johonkin koulutukseen. Päivähoidon järjestämisestä on tullut arkipäivää monelle romaniperheelle, mutta silti lasten osallistuminen päivähoitoon tai esiopetukseen on harvinaisempaa kuin valtaväestöllä. (Romanilapsi päivähoidossa 2013.)

3.5 Romanit lastensuojelussa

Kun lastensuojelun piiriin joudutaan, ovat ongelmat samanlaisia kuin valtaväestölläkin. Ongelmia ovat muun muassa päihdeongelmat ja kyvyttömyys

hoitaa lasta. Perheet ovat usein moniongelmaisia, eikä romanikulttuurilla ole mitään tekemistä näiden ongelmien syntymisessä. (Romanilapsi ja lastensuojelu 2013.) Romaneille, jotka ovat lastensuojelun piirissä, olisi hyvä kertoa, miten lastensuojelun asiakkuus vaikuttaa perheeseen, jotta apua uskallettaisiin ottaa paremmin vastaan ilman pelkoa lapsen poisviemisestä (Lastensuojelu 2007, 85).

Sijoitukseen päädyttäessä kokevat romanit erityisen paljon häpeää, koska romanikulttuuri on hyvin perhekeskeinen ja yhteisöllinen kulttuuri. Usein asiaa peitelläänkin syyttämällä valtaväestöä siitä, että he vain veivät lapsen. Tätä samaa asiaa viestitetään myös lapselle ja siksi sijoituspaikan suhteen saattaa tulla ongelmia. Lapsen sopeutuminen sijoituspaikkaan voi olla vaikeaa, jos lapsikin kokee asian niin, että valtaväestön ihmiset vain veivät hänet pois kotoa. (Romanilapsi ja lastensuojelu 2013.) Romanilapsella on oikeus omaan kulttuuriinsa ja perheyhteyksien säilyttämiseen myös huostaanotossa (Lastensuojelu 2007, 85).

Asiasta tuleekin puhua erikseen sekä perheen että lapsen kanssa. Asiat on hyvä kohdata ja saada kaikki osapuolet ymmärtämään, että sijoituspaikan tarkoituksena on etsiä lapselle parhaimmat ratkaisut. Romaniperheen kohtaamisessa luottamuksen saaminen voi viedä paljon aikaa, mutta avoimella ja ystävällisellä lähestymisellä saadaan muureja murrettua. (Romanilapsi ja lastensuojelu 2013.)

4 LASTENSUOJELU

4.1 Huostaanotto ja sijaishuolto

Päädyttyessä lapsen huostaanottoon on takana jo monivaiheinen ja pitkä prosessi, jonka aikana avohuollon tukitoimet on todettu lapsen kannalta riittämättömiksi (Sinkkonen 2010, 9). Huostaanotto siirtää lapsen hoito- ja kasvatustehtävät kunnan sosiaalilautakunnalle, vaikkakin lapsen holhous ja huolto säilyvät lapsen vanhemmilla tai muilla holhoojilla. Sosiaalilautakunnalla, käytännössä siis lastenkodilla, on tällöin oikeus päättää lasta koskevista asioista, kuten kasvatuksesta, valvonnasta, hoidosta, olinpaikasta ja huolenpidosta. Vanhempien oikeuksia ja velvollisuuksia ei voida huostaanottotilanteessa rajoittaa, ellei sen katsota olevan lapsen edun mukaista. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 19.)

Jos lapsen hoito ja kotiolot ovat puutteelliset ja uhkaavat vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä, on lapsella oikeus tulla huostaan otetuksi. Tätä edellyttää kuitenkin se, että avohuollon tukitoimet on katsottu riittämättömiksi tai mahdottomiksi ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. (Kangas 2004, 114.) Kun lasta koskevia ongelmia ei kyetä ratkaisemaan lasta ja perhettä tukevin toimin, ryhdytään lastensuojelussa sijaishuollon toimenpiteisiin. Lapselle voidaan järjestää sijaishuolto joko perhekodissa tai lastensuojelulaitoksessa. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 17.)

Lastensuojelulaitoksia, joissa voidaan järjestää tässä laissa tarkoitettua lapsen sijaishuoltoa sekä 37 §:ssä tarkoitettu sijoitus avohuollon tukitoimena, ovat lastenkodit ja koulukodit sekä muut näihin rinnastettavat lastensuojelulaitokset (Lastensuojelulaki 2007/417, 57§).

Lastensuojelulaissa (2007/417, 49§) sijaishuolto määritellään kodin ulkopuolella järjestettävänä hoitona ja kasvatuksena. Hoidon jatkuvuus ja läheisten ihmissuhteiden ylläpidon mahdollistaminen on otettava huomioon valittaessa sijaishuoltopaikkaa. Lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta on myös otettava mahdollisuuksien mukaan huomioon. (Lastensuojelulaki 2007/417, 50§.) Lastensuojelun palvelujärjestelmää on kehitetty kunnissa entistä joustavampaan ja toimivampaan suuntaan, mikä käytännössä tarkoittaa sitä, että

lastensuojelu-laitoksien yhteistyö avoimuuden sosiaalityöntekijöiden kanssa on lisääntynyt (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 17).

4.2 Lapsen osallisuus

Lastensuojelun yksi keskeisimmistä tavoitteista on lapsilähtöisyys, lasten osallisuuden vahvistaminen (Oranen 2008, 9). Osallisuudella tarkoitetaan laajasti määriteltynä kuulumista yhteisöön ja siihen vaikuttamista (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 117; Oranen 2008, 9). Lastensuojelussa osallisuus on mukana monitasoisemmin. Osallisuus näkyy yhteisön ja yhteiskunnan lisäksi lapsen osallisuutena omaan asiaansa. Kun edistetään lapsen osallisuutta hänen omassa asiassaan, tuetaan samalla hänen osallisuuttaan yhteiskuntaan. (Nivala 2010, 25.)

Lapsen osallisuutta vahvistetaan ottamalla lapsi huomioon yksilönä ja hänen näkökulmastaan katsottuna (Hotari ym. 2009, 124). Kun tehdään työtä lapsen edun turvaamiseksi, on otettava huomioon, miten lapsi saadaan itse mukaan määrittämään, toteuttamaan ja arvioimaan työtä. Näin saadaan näkyväksi lapsen osallisuus. Lapsen mahdollisuus osallistua asioiden käsittelyyn hänelle tärkeissä yhteisöissä on ratkaisevaa identiteetin kehittymiselle. (Mts. 117.)

Lapsen näkemykset on huomioitava lapsen iän ja kehitystason mukaisesti (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/ 1991, 12. artikla). Suomen perustuslain (731/1999, 6§) mukaan on lapsia kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Myös uudistetussa lastensuojelulaisissa (417/2007, 20§) on määritelty, että lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen mielipide ja toivomukset, sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason vaatimalla tavalla. Itseään koskevien asioiden käsittelyyn osallistuminen on lasten ihmisoikeus (Oranen 2008, 15).

Lastensuojeluprosessissa asiakkuutta toteutetaan yhdessä lapsi- ja aikuisasiakkaiden kanssa tavoitellen dialogisuutta sekä yhteistä ja jaettua ymmärrystä (Muukkonen 2009, 133). Lastensuojelutyössä osallisuus on yhteistyötä ja vaikuttamista yhdessä lasten, vanhempien ja työntekijöiden kanssa (Liukkonen 2010, 115). Lasta koskevissa asioissa ja tilanteissa lastensuojelulla on

moraalinen ja lakisääteinen velvollisuus toimia lapsen edun mukaisesti (Hotari ym. 2009, 117).

5 TYÖMENETELMÄT LASTENSUOJELUSSA

5.1 Työmenetelmien tarkoitus

Kaiken toimivan yhteistyön edellytyksenä on avoin vuorovaikutus. Aktiivista asiakkuutta ja asiakkaan oman elämänsä asiantuntijuutta tuetaan, kun asiakasta vastuutetaan omassa arjessaan ja työntekijä ottaa vastuun tästä prosessista. Näin saavutetaan suhteen tasavertaisuus. (Kaikko & Friis 2009, 77.) Tietyn tavoitteen saavuttamiseksi voidaan käyttää menetelmiä työvälineenä. Tavoitteena voi olla asiakkaan kuulluksi tuleminen tai yhteistyösuhteen rakentaminen, jolloin menetelmän tehtävänä on tilanteen selkeyttäminen tai muutoksen vauhdittaminen. (Mts. 80.) Työmenetelmien käyttö lastensuojelussa vahvistaa asiakaslähtöistä työtettä (Liukkonen 2010, 126).

Kun työvälinettä valitaan, lähtee työntekijä liikkeelle siitä, mikä on työn tavoite ja miksi tässä tilanteessa tulisi käyttää juuri kyseistä välinettä. Työntekijän tulee pohtia, kuinka se auttaa eteenpäin sekä työntekijää että asiakasta. (Kaikko & Friis 2009, 80.) Työntekijät punnitsevat jokaisen lapsen kohdalla miten ja milloin työmenetelmiä tai työvälineitä käytetään. Menetelmät koetaan turhiksi silloin, jos ne ovat lähinnä pelkkää suorittamista sekä työntekijälle että lapselle. (Laakso 2009, 168.)

Asiakkaan yksilöllisyys ja toimintakyky on helpompi ottaa silloin huomioon, kun työntekijä hallitsee useamman menetelmän (Liukkonen 2010, 126–127). Riski virhetulkintoihin vähenee, kun työntekijä on hyvin perehtynyt käytettäviin työvälineisiin (Kaikko & Friis 2009, 80). Työskentelymenetelmien soveltamisessa, kuten sukupuu, aikajana tai elämäni kirja, on yksilöllisiä eroja (Laakso 2009, 167). Erilaiset persoonat käyttävät samoja työmenetelmiä eri tavoin (Timonen-Kallio 2009, 11).

Käytettävän työmenetelmän tehokkuus ja tuloksellisuus ovat riippuvaisia menetelmän ohella myös työntekijän suhtautumiskyvystä asiakkaaseen (Timonen-Kallio 2009, 11). Työmenetelmiä käytettäessä on työntekijän hallittava sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tarvittavia tietotaitoja (Liukkonen 2010, 120). Avoimessa ja sallivassa ilmapiirissä työntekijän vastaanottokyky on parempi ja

vaikeistakin asioista on helpompaa keskustella asiakkaan kanssa. Kun yhteistyön perustana on vuorovaikutus, toimii työntekijän persoona hänen arvokkaimpana työvälineenään (Kaikko & Friis 2009, 77.)

Riitta Laakson (2009, 167) mukaan menetelmien systemaattinen käyttö koetaan menetelmäkoulutuksista huolimatta lastenkotityössä jokseenkin ongelmalliseksi. Menetelmäosaamista pidetään tärkeänä, mutta lastenkotityön luonteelle vieraana. (Mt.) Strukturoitua ja säännöllistä toimintaa pidetään liian kankeana kodinomaisuuteen taipuvassa sijaishuollossa (Liukkonen 2010, 120). Lastenkodissa menetelmiä enemmän korostetaan suhdeosaamista ja luottamuksen rakentumista (Laakso 2009, 171). Menetelmien ja välineiden käytön ajatellaan toimivan vain, jos ne ovat soveltuvia työntekijän persoonalle (mts. 167). Jos menetelmiä pidetään työssä itsetarkoituksena, yksilö häviää (Kaikko & Friis 2009, 80).

Seuraavassa osiossa käsittelemme tarkemmin työmenetelmiä, jotka soveltuvat lasten ja nuorten kanssa työskentelyssä.

5.2 Omaohjaajamenetelmä

Omaohjaajamenetelmää käytetään lastensuojelun laitoshuollossa työvälineenä, jonka tarkoituksena on mahdollistaa lapselle mahdollisimman yksilöllinen ja tuettu kasvatus (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101). Lapselle tai nuorelle nimetään omaohjaaja, jonka kanssa pyritään tavoitteellisesti syventämään tätä ihmissuhdetta (Saloranta 1988, 41). Omaohjaaja sitoutuu lapsen pitkäjänteiseen kasvattamiseen ja hoitoon, jossa huomioidaan lapsen yksilölliset tarpeet (Karppinen 2001, 14). Omaohjaaja ei työskentele yksin, vaan yhteistyössä työryhmän tai muiden asiantuntijoiden kanssa (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101).

Suhteen rakentaminen lapseen on työntekijän tärkein tehtävä, jotta lapsi voi löytää työntekijästä aidosti välittävän ja luotettavan ihmisen (Laakso 2009, 171). Suhde lapsen ja työntekijän välillä syntyy keskinäisessä vuorovaikutuksessa ja on perusluonteeltaan emotionaalinen. Omaohjaajamenetelmän pyrkimyksenä on eliminoida kollektiivisen laitospäiväkasvatuksen piirteet. Tieto siitä, että

henkilökunnassa on oma nimetty ihminen, tuo lisää inhimillisyyttä laitosympäristöön. (Saloranta 1988, 41–42.) Samastumista omaohjaajaan pidetään lapsen persoonallisuuden kehittymisen kannalta tärkeänä, koska näin lapsi oppii uusia asenteita, arvoja ja tapoja, sekä pystyy käyttämään aikuista oman kasvunsa ja kehityksensä voimanlähteenä (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101–102).

Lapsen ja omaohjaajan välille syntyy parhaassa tapauksessa turvallinen kiintymyssuhde, joka perustuu aikuisen rehellisyyteen, läsnäoloon ja arjen ennakoitavuuteen (Kiiskinen & Eskelinen 2010a, 20; Sinkkonen 2010, 11). Tässä tunnesuhteessa aikuisen tehtävänä on huolenpidon, luotettavuuden ja turvallisuuden tarjoaminen (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101). Sinkkosen (2010, 11) mukaan lapsen täytyy pystyä ilmaisemaan kaikki mahdolliset tunteensa tässä vuorovaikutussuhteessa. Omaohjaajan täytyykin pystyä hillitsemään omia vastatunteitaan, vaikka lapsi provosoi ja houkutus vihamielisyyteen kasvaa (Karppinen 2001, 18).

Omaohjaajalla on myös tärkeä tehtävä sanoa ääneen sellaiset asiat, joita pohditaan yleensä vain omassa mielessä. Vaihtoehtojen punnitseminen ääneen parantaa lapsen ilmaisukykyä, ja näin lapsi oppii käsittelemään asioita sanallisesti. (Sinkkonen 2010, 11.) Lapselle on annettava mahdollisuus asioiden jakamiseen ja vastuu puheeksi ottamisella on omaohjaajalla (Kiiskinen & Eskelinen 2010a, 21).

5.3 Umbrella-työkirjamenetelmä omaohjaajan ammatillisena työvälineenä

Umbrella-työkirja on ammatillinen kasvatus- ja ohjaustyöhön kehitetty työmenetelmä. Se on kehitetty vahvistamaan yksilökohtaista menetelmäosaamista ja tuomaan struktuuria omaohjaajien tekemään työhön. (Timonen-Kallio 2009, 12.) Työkirjan avulla pyritään lapsen ja nuoren vahvuuksien tunnistamiseen. Erilaisten tehtävien kautta halutaan aktivoita ja innostaa lasta sekä auttaa häntä kohtaamaan, tunnistamaan ja ratkaisemaan omat ongelmansa. (Mts. 13.)

Työkirjamenetelmä muodostuu kolmesta osasta: työntekijän käsikirjasta, työkirjasta sekä lapsen omasta portfolioista. (Timonen-Kallio 2010, 6). Timonen-Kallion (mt.) mukaan työkirjamenetelmä soveltuu 12 ikävuodesta alkaen jälkihuollon palveluissa oleviin nuoriin. Kyseisen työkirjatyöskentelyn voi

aloittaa, kun sen katsotaan olevan hyödyllistä lapselle tai nuorelle. Ammatillaiset voivat nähdä lapsen omasta portfolioista, mitä asioita on käsitelty milloinkin. Näin portfolioon avulla voidaan seurata kunkin lapsen kohdalla, kuinka identiteettityötä on tehty. *Umbrella-työkirjan osa-alueet:*

A. Minä itse

B. Sosiaaliset suhteet

C. Koulutus, ammatti, työ

D. Raha-asiat

E. Hyvinvointi

F. Koti

G. Rikokset. (Timonen-Kallio 2010, 7.)

Omaohjaajan ja lapsen välinen suhde tulee olla luottamuksellinen, jotta kontaktin saaminen lapseen on mahdollista. Lapsella voi joskus olla niin pahoja ongelmia, että lähestyminen lapseen tai hänen perheeseensä voi olla vaikeaa. Tällöin työkirjan ja sen aihealueiden selailu lapsen kanssa toimii hyvänä välineenä menneisyyden käsittelyssä ja ongelmien ratkaisussa. (Timonen-Kallio 2010, 7.)

Työntekijän tulee olla tietoinen työkirjatyöskentelyn tavoitteista, jotta hän osaa olla vaativa ja johdonmukainen, mutta kuitenkin samalla innostava ja kannustava. Yhteisen työskentelyn tavoitteena on, että työkirjasivuista tulee lapsen omia, omaan portfolioon, jossa voidaan näin nähdä konkreettisesti vuosien varrella dokumentoitu ja tehty identiteettityö. (Timonen-Kallio 2010, 7.) Portfolioon avulla lapsi voi arvioida tulevaisuuden suunnitelmiaan ja omaa elämäntilannettaan (mts. 13).

Aina tehtäväsivun valmistuessa lisätään sivu lapsen omaan portfolioon, ja näin saadaan tehtyä lapsi itsessään näkyvämmäksi. Tehtävien teon aikana heränneet ajatukset ja kokemukset voidaan käsitellä toiminnallisissa ryhmätehtävissä tai ryhmäkeskusteluissa. (Timonen-Kallio 2010, 7–8.) Portfolio ei sisällä pelkästään tehtäväsivuja, vaan lapsi voi lisätä sinne myös valokuvia ja omia piirustuksiaan

oman mielensä mukaan. Portfolion kokoamisen tulee olla hauskaa, ei kovaa työtä. Lapsi itse päättää kenen kanssa portfoliota työstetään tai kenelle hän haluaa sen näyttää. (Mts. 19.)

Portfolio toimii omaohjaajalle välineenä, jonka avulla hän voi saada lisätietoa lapsesta ja hänen ajattelutavoistaan, toiveistaan ja toiminnastaan. Portfolion avulla voidaan myös vahvistaa lapsen omaa itsetuntemusta ja auttaa häntä löytämään uusia tapoja traumaattisten kokemusten reagointiin. (Timonen-Kallio 2010, 20.) Työvälineenä portfolio vahvistaa lapsen kuulluksi tulemistä (mts. 14).

5.4 Valokuvaus lastensuojelun työvälineenä

Lastensuojelun menetelmänä valokuvausta voidaan käyttää luottamuksen luomiseen. Monille lapsille kamera on kiehtova laite, mutta kaikissa perheissä kameraan ei ole välttämättä saatu koskea tai sellaista ei ole edes ollut. (Harju 2009, 229.) Valokuvaus antaa lapselle mahdollisuuden itseilmaisuuksiin ja oman luovuutensa löytämiseen. Tämä toimii myös hyvänä vuorovaikutuksen välineenä. Valokuvaus ja valokuvien katselu asettaa aikuisen ja lapsen keskinäiseen vuorovaikutukseen, jolloin lapsi saa tarvitsemaansa arvokasta huomiota. (Mts. 230–231.) Valokuvauksen tarkoituksena on luoda dialoginen vuorovaikutustilanne, jolloin valokuvaajalla ei ole tavanomaista valtaa kuvattavaansa. Tasavertaisuus on edellytyksenä yksilön voimaantumiseksi. (Savolainen 2008.)

Voimauttava valokuva on menetelmä, jonka Miina Savolainen (2008) on kehittänyt. Hänen valokuvaprojektinsa *Maailman ihanin tyttö* pohjautuu voimauttavaan valokuvaan, ja se on toteutettu yhteistyössä kymmenen lastenkodissa kasvaneen tytön kanssa. Valokuvien avulla dokumentointiin nuorten kasvua eri vuosien ajalta ja opeteltiin näkemään itsensä lempeämmin. Voimauttava valokuva on sosiaalipedagoginen menetelmä, joka pohjautuu empowerment- käsitteeseen. Menetelmää käytetään vuorovaikutussuhteen voimistamiseen sekä niiden kehittämiseen. Voimauttavassa valokuvassa ei ole kyse valokuvaterapiasta eikä sen käyttämiseen tarvita terapeutin ammattitaitoa. (Savolainen 2008.)

Voimauttavassa valokuvassa käytetään hyödyksi myös aiempaa valokuvamateriaalia, joiden tarkoituksena on elämäntarinallisuus. Kuvaamisen ja aiempien valokuvien tarkoituksena on tutustua omiin rooleihin ja erilaisiin puoliin. Tutkitaan perhesuhteita ja omaa elämäntarinaa sekä pyritään vahvistamaan elämänalueiden eri osia. Tavoitteena on ihmisen kadonneiden voimavarojen vahvistaminen. (Savolainen 2008.)

Toista ihmistä ei voida voimauttaa, vaan voimautuminen lähtee ihmisestä itsestään. Voimautuminen on sisäistä voimantunnetta, joka pyritään tuomaan esille. (Savolainen 2008.) Käsitteenä voimautuminen on oman elämän hallinnan ja subjektiivisuuden esille nostamista, jota voidaan hyvin soveltaa valokuvaa käytettäessä. Ennen kuin voimautumista voi tapahtua, on mahdolliset valta-asetelmat purettava. Valokuva on subjektiivinen kokemus, jonka oikean tulkinnan voi tehdä vain asiakas itse. Kenelläkään ei ole oikeutta tulkita tai määrittää valokuvaa asiakkaan puolesta. (Savolainen 2009, 212.)

Kukaan muu ei voi päättää, millaisilla kuvilla ihminen haluaa määrittää omaa elämäänsä. (Harju 2009, 237; Savolainen 2008). Valokuvia voidaan määrittää yhdessä työryhmän tai perheen kesken, jolloin prosessissa pohditaan sekä henkilökohtaisia että ryhmän yhteisiä teemoja, jotka koetaan merkityksellisiksi. (Savolainen 2008.) Aikuisen tehtävä ei ole määrittää valmiita kuvia omasta näkökulmastaan, vaan antaa lapselle itselleen mahdollisuus kommentoida valmiita kuvia. Näin lapsi ymmärtää, että hänen mielipiteellään on väliä, kun hän saa itse valita omista kuvistaan ne parhaimmat kuvat. (Harju 2009, 236.)

Miina Savolaisen (2008) mukaan jokaisen, joka haluaa käyttää työskentelynä apuna voimauttavaa valokuvaa, on itse koettava prosessissa mukana olemisen tunne. Näin hän tiedostaa, kuinka valokuvattava oleminen ja valokuvien käsittely vaikuttaa ihmiseen sekä hänen tunteisiinsa. Tällä saavutetaan tasavertaisuus, joka on sekä prosessin edellytys että voima. Itse koettuna prosessin elämäntarinallisuus ja voimautuminen auttavat työntekijää vastaanottamaan asiakkaan elämäkokemuksia ja niihin liittyviä tunteita. (Savolainen 2008.) Erityisesti lastensuojelussa on tärkeää, että lapsi tuntee itsensä arvokkaaksi. Osaa lapsista on kuvattu vähän tai ei lainkaan tai heitä on saatettu alistaa valokuvilla. Aikuisen

velvollisuus on pitää huoli siitä, että jokainen lapsi tuntee olevansa kuvaamisen ja muistamisen arvoinen. (Harju 2009, 232.)

5.5 Verkostokartta

Tiina Muukkosen ja Hanna Tulensalon (2004, 36) mukaan lapsen verkostoa voidaan selvittää tekemällä perhekartta, johon lapsi piirtää tai merkitsee perheeseen kokemansa ihmiset. Tämän jälkeen voidaan tarkastella lapsen ja perheen jäsenten suhteita toisiinsa. Väливаara (2006, 6–7) esittelee artikkelissaan Tejping-menetelmää lapsen tärkeiden ihmissuhteiden tarkastelun apuna. Välineitä Tejping-menetelmän käyttöön saa Pesäpuu ry:ltä. Lapsen kanssa voi tehdä verkostokartan perinteisen paperiversion sijaan myös leikin avulla. Työskentelyssä käytetään nukkeja, joita lapsi asettelee teipistä papereille rakennettuihin paikkoihin.

Tiina Muukkonen ja Hanna Tulensalo (2004, 39–40) esittelevät myös läheiskartan eli tärkeiden ihmisten kartan tekemistä. Läheiskartassa lapsi kertoo myös ystäväistä, sukulaisista tutuista ja muista tärkeistä ihmisistä tai eläimistä perheenjäsenten lisäksi. Läheiskarttaan lapsi voi piirtää ja värittää, suhteiden kuvaamisessa voi käyttää nuolia, tai kartan voi tehdä tai täydentää tarroilla, kuvilla, magneeteilla ja tarkoitukseen sopivilla korteilla.

Christine Väливаaran (2006, 6–7) mukaan elämänjanaa tai verkostoa rakennettaessa tarkastellaan ihmisiä, jotka ovat tärkeitä lapselle. Lapsi voi nimetä, kuka häntä lohduttaa tai kuka hänen kanssaan tekee asioita. Lapset voivat muodostaa teipeistä useampia koteja tai sijaishuoltopaikkoja ja valita nukkeista ja muista leluista ihmisiä verkostoonsa. Työskentelyn aikana lapselle voi esittää jatkokysymyksiä. Nukkeleikin aikana lapsi kertoo tarinaansa, jolloin selviää ketkä verkostokartassa ovat hänelle läheisiä ja ketkä etäisiä.

5.6 Sukupu

Kun halutaan saada tietoa tai kuulla lapsen tarinaa hänen suvustaan, voidaan tehdä sukupu. Sukupuun rakentamisessa voidaan käyttää mielikuvitusta. Piirtämisen

lisäksi se voidaan askarrella ja siihen voidaan käyttää kuvia. Lapsi voi valita jokaiselle sukulaiselle myös itselle merkityksellisiä kuvia tai symboleja. (Muukkonen & Tulensalo 2004, 40.)

Sukupuutyöskentelyssä huomio voidaan kiinnittää suvun voimaannuttaviin tarinoihin. Kantavien arvojen, voimavarojen ja selviytymistarinoiden löytäminen voi vahvistaa lapsen pystyvyyden tunnetta. Sukupuuhun laitetaan myös kuolleet henkilöt. (Kiiskinen & Eskelinen 2010, 62.)

5.7 Aikajana

Tiina Muukkosen ja Hanna Tulensalon (2004, 49) mukaan lapsen elämää voidaan hahmottaa piirtämällä lapselle paperille elämänjana. Perinteinen jana on suora, ja siihen on liitetty lapsen ikävuodet. Elämänjanatyöskentelyn aikana lapsi muistelee elämäänsä. Hän kertoo elämänsä tapahtumista ja liittää niitä janaan tapahtumisaikakohdan perusteella. Lasta voi auttaa laittamaan janelle vaikka koulun aloitukseen, muuttoihin, sijoitukseen tai tärkeisiin ihmisiin liittyviä asioita. Janatyöskentelyn aikana voidaan kuulla lapsen tarinoita ja tunteita eri tapahtumiin liittyen. Mikään ei estä myös elämän huippu- tai murhekohtia kuvaavan kiemuraisen janan tekemistä. Janan voi tehdä myös liikkuen. Tällöin näkymätön aikajana voi sijaita jossakin huoneessa tai ulkona. Pysähtyessään janelle lapsi voi kertoa, mitä siinä kohdassa on tapahtunut. (Muukkonen & Tulensalo 2009, 49.)

Pirjo Kiiskisen ja Tuija Eskelisen (2010, 58) esittelemässä SILTA- mallin työvälineistössä kerrotaan mm. elämänjanatyöskentelystä ja sukupuun tekemisestä. Esimerkkinä työskentelystä on Tunne-bussi, jossa elämäntarinaa on kirjoitettu piirretyn bussin kylkeen (Hänninen 1999, Kiiskinen & Eskelinen 2010, 59 mukaan). Elämänjanaa pystytään hahmottamaan myös pystysuuntaisena puuna. Jos lapsi piirtää elämänjanaa räsymaton muotoon, voidaan väreillä kuvata elämänjanan tapahtumia ja niiden kestoajan merkitystä. Elämänjanan kuvaaminen junana antaa mahdollisuuden erilaisille vaunuille ja asemille, joille pysähtyessä tapahtuu jotakin merkityksellistä. Aikuinen voi auttaa lasta saamaan junan taas

liikkeelle, jos asemalla on tapahtunut jotakin vaikeaa. Keskeistä työskentelyssä on vuorovaikutus ja kokemansa ymmärryksen avulla lapsi voi kanavoida tunteitaan ja saada oloonsa helpotusta. Vuoropuhelua käydään vanhempien, läheisten ja ympäristön kanssa. (Kiiskinen & Eskelinen 2010, 59.)

Tehtäessä aikajanaa lapsen elämästä voidaan käyttää monenlaisia menetelmiä. Aikajanaa voidaan piirtää paperille tai kertoa elämänpolusta nukkeleikin avulla. Pesäpuun Tejping- menetelmässä lapsi teippaa taloja, joissa hän on asunut. Elämänpolkuun rakentuu kodit, joissa lapsi on asunut yhdessä perheensä kanssa ja paikat, joihin lapsi on ollut sijoitettuna. Lapsi saattaa rakentaa teipistä myös sairaalan, turvakodin tai sukulaisen talon. Lapsi ja ohjaaja yhdessä tutkivat paikkoja, joissa lapsi on asunut. Samalla lapsi kertoo elämäntarinaansa. (Välivaara 2006, 7.)

Janatyöskentely synnyttää kertojassa, eli lapsessa, haasteellisiakin tunteita. Koska aikajanalla lapsi kertoo elämäntarinaansa, tunteet voivat näyttäytyä ja tulla läpi erilaisena käyttäytymisenä. Syntyneisiin tunteisiin ja käyttäytymiseen vaikuttaa myös kuulija. Muistoille tulee antaa tilaa, sillä ne kertovat itsestä, ajatuksista ja eletystä ajasta. Tällöin tuntemattomille asioille ja ongelmille löydetään syitä. (Kiiskinen & Eskelinen 2010, 59.)

6 NARRATIIVINEN ELI TARINALLINEN TYÖ

6.1 Narratiivisen työn merkitys

Narratiivisuutta voidaan kuvata ja suomentaa sanoilla tarinallinen tai kerronnallinen. Ihminen luo kertomuksia ja tarinoita. (Hänninen, 2002, 15; Väливаara 2006, 3.) Narratiivisessa tutkimuksessa ihmisen oma kokemus todellisuudestaan on tutkimuksen tärkein kohde. Kertoessaan ihminen voi muokata tarinaansa. Kertoessaan elämästään lapsi kertoo myös kaipauksestaan, mikä paljastaa hänen arvojaan, pyrkimyksiään ja aloitteitaan. (Kiiskinen & Eskelinen 2010, 30–32.)

Päivi Känkäsen (2012, 31) mukaan hyvinvoinnin ja elämässä selviytymisen kannalta tärkeää on tietoisuus omista tunteista ja kyky eritellä elämäänsä. Muukkosen ja Tulensalon (2004, 48) mukaan lapsen elämäntarinan kuulemisessa tärkeää on tavoittaa elämän tärkeitä kohtia, ja niihin liittyviä tunteita, ja suunnata tulevaan. Kuulemalla lapsen tarinaa näkee sen kuvan, jonka lapsi itsestään piirtää. Tärkeää on tukea lapsessa itsessään olevaa hyvää ja tehdä sitä näkyväksi lapselle.

Narratiivisessa työskentelyssä eli elämäntarinatyössä ollaan kiinnostuneita tarinoista: elämästä, ihmissuhteista ja tarinoiden vaikutuksesta, merkityksistä sekä yhteyksistä, joissa tarinat ovat syntyneet. Ideana on tuoda työskentelyssä esille positiivisia kertomuksia ja syventää tarinoita, jotka eivät tue ongelmia. Tarinoissa lapsia autetaan antamaan ongelmille nimet. Sitoutumisen kannalta on tärkeää, että lapsi saa itse nimetä pulmiaan. (Väливаara 2006, 4.) Päivi Känkäsen (2012, 31) mukaan haavoittavissa olosuhteissa elävien lasten itsetunnon myönteinen ja terve kehitys tarvitsee tueksi elämäntarinan uudelleenkirjoittamista.

Tarinatyöskentelyllä voidaan käsitellä tunteita ja korjata vääristyneitä käsityksiä, oletuksia ja mielikuvia itsestä.

6.2 Lapsen sisäinen tarina

Lapsen kanssa työskentelyssä on kysymys kohtaamisesta. Puhutaan aidosta kohtaamisesta lapsen kuulluksi tulemisen varmistamiseksi. Se on kohtaamisen tärkein tehtävä. Kuulluksi tulemisen kokemisen lisäksi kohtaamisella mahdollistetaan tiedon kerääminen lapselta. Aito kohtaaminen vaatii lapsen kanssa työskentelevältä kiinnostusta lasta ja tämän kertomaa kohtaan ja halua kuulla mitä hänellä on sanottavanaan. (Ervast & Tulensalo 2006, 27–28, 33.) Känkäsén (2012, 31) mukaan tuki ja kuulluksi tuleminen auttavat lasta pääsemään kosketuksiin oman elämäntarinansa kanssa.

Vilma Hänninen (2002, 14) kirjoittaa sosiaalipsykologian 1990-luvun kehitystrendinä olleen kielellisen käänteen, jonka ytimenä on ollut ajatus kielestä paitsi sosiaalisen todellisuuden heijastajana myös sen luoja (mt.) Kertominen on ensimmäinen askel oman elämän muokkaamisessa. Kertoakseen elämästään ja paljastaakseen sisäisen tarinansa lapsi tarvitsee kiinnostuneen kuulijan. Aikuinen on tarinatyössä vastaanottaja ja todistaja. Hän kuulee lapsen tarinan ja vahvistaa sen samalla kuullen parhaimmillaan lapsen sisäiseen tarinaan asti. (Väliavaara 2006, 4.)

Vilma Hänninen (2002, 22) kirjoittaa sisäisen tarinan ohjaavan ihmisen toimintaa elävän elämän draamassa. Kertoessaan lapsi voi saada aikaan sosiaalisia vaikutuksia, saada sosiaalista vahvistusta, jakaa kokemaansa ja reflektoida sitä. Kertoessaan lapsi on kiinnittynyt toiseen ihmiseen ja kerronta suhteutuu kuulijoihin ja kertomistilanteeseen. Sisäinen tarina muodostuu vuorovaikutuksessa ihmisten ja kulttuurissa syntyvien merkitysten kanssa. Hänninen (2002, 21–22) kirjoittaa sosiaalisen tarinavarannon käsitteestä, jolla hän viittaa yksilölle tarjoutuvaan kulttuuristen kertomusten joukkoon. Tarinavarantoon liitetään kaikki sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tai median ja kirjallisuuden kautta kohdatut tarinat. Omaan henkilökohtainen tarinavaranto muodostuu tarinoista, jotka ovat jääneet mieleen. Sisäisessä tarinassa yksilö tulkitsee elämänsä tapahtumia ja tilanteensa mahdollisuuksia ja rajoja sosiaalisen tarinavarannon kautta hankituin mallein. Ihminen on siis osa muidenkin elämäntarinaa, ja sisäiseen tarinaan voi vaikuttaa jokainen.

Kohtaamisessa tärkeintä on aito kiinnostus, mutta kohtaamiseen ja lapsen kuulemiseen on kehitetty myös menetelmiä. Menetelmät hyödyttävät työntekijöitä, kun halutaan kuulla lapsen tarinaa, ja lapsi voi kokea erilaiset menetelmät mielekkäiksi. Välttämättä niitä ei kuitenkaan tarvita. Lapset pitävät usein myös pelkästä puhumisesta, kun joku kuuntelee. (Ervast & Tulensalo 2006, 58.)

Pelastakaa Lapset ry:n SILTA- malli on kehitetty samannimisessä projektissa 2008–2010. Tavoitteena on ollut ammatillisen omahoitajuuden ja lapsen elämäntarinan eheytyksen tukeminen. Näillä keinoin tavoitteena on ollut SILLAn rakentaminen lapsen, hänen läheisensä ja omahoitajan välille. Kuten elämäntarinyössä, SILLAssa on läsnä menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus. (Kiiskinen & Eskelinen 2010, 7.) Känkäsen (2012, 31) mukaan haavoittuneen lapsen kokemukset ja tunteet saattavat olla niin traumaattisia tai vaikeita, että lapsi pitää ne kätöksä. Lapsen tarinan esille tuominen vaatii aikuiselta aitoa kohtaamista ja houkuttelua.

Christine Väливаara (2006, 3) kuvaa artikkelissaan Morganin (2006) näkemyksiä narratiivisuudesta. Hänen mukaansa tarinoille on tyypillistä, että kokemukset saavat jatkuvasti uusia merkityksiä. Monella lastensuojelun asiakkaalla sisäinen kertomus on pätkiytynyt: minätarina ja tulevaisuus näyttäytyvät epämääräisinä ja arvaamattomina. tarinat vaikuttavat kertojansa elämässä. Ne liittyvät menneisyyteen, nykyhetkeen ja tulevaisuuteen ja muovaavat elämää voimakkaasti. Ongelmien kyllästävä tarina saa kokemaan itsensä pahaksi ja arvottomaksi ja tarinan vahvistuessa se hallitsee lapsen elämää peittäen alle tämän voimavaratekijät ja hyvän (Morgan 2006, Väливаara 2006, 3 mukaan.) Känkäsen (2012, 31) mukaan raskaat elämäkokemukset voivat olla myös alku ja muutosvoima uudelle, ja selviytymisen kokemus saa aikaan voimaantumista ja kasvun kokemuksen.

Päivi Känkäsen (2012, 31) mukaan lasta suojaavien asioiden tunnistaminen ja vahvistaminen on tärkeää selviytymisen tukemisessa. SILTA-työssä keskustelua

siirretään ongelmatarinoiden sijaan myönteisiin ja voimavaroja lisääviin tapahtumiin ja tarinoihin. Pienetkin myönteiset tarinat auttavat näkemään, että elämässä on ollut myös hyvää ja mukavaa, ja vaikeuksista on selvitty eteenpäin. Voimavarat auttavat myös jatkossa ja niiden tunnistaminen ja esille nostaminen kokoaa lapselle työkalupakkia tulevaisuutta varten. Parhaassa tapauksessa lapsi kertoo myös tarinoita joita ei ole aina kuultu. (Kiiskinen & Eskelinen 2010, 59)

Vygotskyn (1962) mukaan ratkaiseva askel lapsen psyyken kehityksessä on kun lapsi oppii käyttämään kieltä ajattelunsa välineenä. Ajattelun eli sisäisen puheen avulla lapsi ohjaa omia psyykkisiä prosessejaan ja toimintojaan. Tarinoita kuullaan ensin muiden kertomina, ja kun niitä opitaan kertomaan itse, niitä voidaan käyttää ajattelun välineenä ja toiminnan ohjaajana. (Hänninen 2002, 45.)

Psyykkisen hyvinvoinnin kannalta tärkeää on kyetä muodostamaan yhteinen kertomus tärkeistä kokemuksista. Elämä järjestetään tarinoiden ja viitekehyksien avulla ja asioille, joita koetaan, haetaan merkityksiä. Tarinoista välittyy ihmisen kuva ja kokemus eli sen hetkinen todellisuus siitä, kuka ja millainen hän on. (Välivaara 2006, 3.) Hännisen (2002, 47) mukaan oman elämän tarinoiden tuottaminen on yksi keskeisistä asioista lapsen minuuden kehittymisessä.

Pirjo Kiiskisen ja Tuija Eskelisen (2010, 32) esittelemässä SILTA- mallissa ulkoistaminen on yksi narratiivisen työskentelyn keskeisistä menetelmistä. Tarinassa esiintyvä ongelma nähdään kertojasta erillisenä, ja toisaalta myönteisiä asioita ulkoistamalla niitä voidaan saada entistä näkyvämmäksi. Whiten (2006) mukaan ulkoistavissa keskusteluissa ongelmaa tarkastellaan turvallisen välimatkan päästä. Ulkoistamisessa auttavat esimerkiksi vertauskuvien käyttö. (Välivaara 2006, 4)

Christine Välivaara (2006,3) kirjoittaa, että haavoittunut kertomus voi saada päähenkilönsä sokeaksi myönteisille tarinoille. Tästä syystä tarinallisissa työtavoissa ihmisiä autetaan murtautumaan ulos negatiivisesta tarinasta ja kokemuksesta vaihtoehtoisilla tarinoilla. Uusi tarina on uusi mahdollisuus toimia suhteessa itseen, toisiin ihmisiin ja tulevaisuuteen. (Välivaara 2006, 3; ks. myös

Hänninen 2000, 55.) Kiiskisen ja Eskelisen (2010, 32) mukaan narratiivisen työskentelyn ajatuksena on vapauttaa lapsi näistä ongelmaurista, löytää vaihtoehtoisilla tarinoilla uusia polkuja ja portteja eli avautumia uusille elämänaalueille. Lapsen hallitseva tarina saattaa olla ongelmakyllästeinen. Jos ongelmaisuus peittää alleen lapsen elämässä vaikuttaneiden toisten ihmisten negatiiviset vaikutukset, lapsi voi kokea olevansa itse ongelmallinen.

Prosessin loppuvaiheessa tärkeää on käydä läpi lapsen elämäntarinatyön koko edistymiskaari. Tarinan tulkinnan tulisi vahvistaa luottamusta omiin kykyihin ja voimavaroihin (Koskinen 2007, 40). Kun työskentelyssä on onnistuttu, lapsi on saanut aikuisen apua tietämyksen saamiseksi elämäänsä ohjaavista tekijöistä ja omista oletamuksistaan. Lapsi tulee tietoiseksi myös vaihtoehtoisista tavoista toimia niissä tilanteissa, jotka ovat näyttäneet ongelmallisina. (Kiiskinen & Eskelinen 2010, 30–32.)

6.3 Tarinatyöskentely ja elämäntarinan muodostaminen eri menetelmin

Tarinatyöskentelyä voidaan käyttää ja yhdistää erilaisiin työmenetelmiin. Känkäsen (2012, 31) mukaan erilaisilla menetelmillä ja elämäntarinatyöskentelyllä voidaan tulla lapsen avuksi itsessä olevan hyvän ja omien voimavarojen tunnistamiseen sekä tunteiden ilmaisemiseen. Hännisen (2002, 55) mukaan kertomus voidaan tuoda jonkin tulkittavissa olevan symbolijärjestelmän piiriin puhuttuna, kirjoitettuna, piirrettynä tai vaikka esittävän tanssin avulla. Muukkonen ja Tulensalo (2004, 50) esittelevät elämäntarinan muodostamista korttityöskentelyn avulla. Työntekijä ja lapsi voivat käyttää mielikuvitustaan tässä työskentelytavassa: lapsi voi kertoa paikoista, ihmisistä tai itsestään.

Kehityopsykologi Christine Väliavaaran (2006, 9) Tejping-vuoropuhelun avulla aikuisille välittyy tietoa lapsen kokemuksista. Menetelmää voidaan käyttää tilannearvion tekemiseen tai vaikka havainnoida lapsen suhdetta työntekijään ja ennen kaikkea antaa lapsen tulla kuulluksi. Leikin kautta lapsen kokemus

elämänsä tärkeistä paikoista, ihmisistä ja tapahtumista sekä vaikka perheensä tavoista ja tottumuksista välittyy kuulijalle. Työstettäväksi nousevat niin se hyvä, jota halutaan vahvistaa, kuin ne haavat, joita halutaan hoitaa.

Muukkosen ja Tulensalon (2004, 36) tuottamassa käsikirjassa kehoitetaan kokeilemaan lapsen kanssa, millaiset menetelmät hänestä tuntuvat hyviltä. Ajatuksena on kuulla lapsen näkemyksiä, kokemuksia ja mielipiteitä. Känkäsen (2012, 31) mukaan taidelähtöisten menetelmien avulla nuoren ja aikuisen roolit voivat muuttua ja valtasuhteita voidaan tuulettaa kertomusten avaamiseksi. Työssä voidaan käyttää musiikkia, draamaa, tanssia, valokuvausta tai videointia tai erilaista työskentelyä kuvia apuna käyttäen. Vapaa työskentely vaatii heittäytymistä myös aikuiselta.

Christine Välivaaran (2006, 4) mukaan kuka tahansa voi hyödyntää leikinomaista työtapaa narratiivisessa työssä oman ammattinsa orientaatioperustasta, osaamisesta ja tavoitteesta käsin. Omaohjaajasuhteessa se voi olla terapeutista ja elvyttävää yhdessä oloa ilman että se olisi terapiaa. Tarinatyöllä voi myös järjestää arjen elämää, osaamista, vaikuttimia lapsen käyttäytymisen takana ja suunnitella tulevaa.

7 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

7.1 Laadullinen tutkimus

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus pyrkii Glesnen ja Peshnikin (1992) mukaan tulkitsemaan ja ymmärtämään tukittavien kohteiden näkökulmia (Hirsjärvi & Hurme 2000, 22). Laadullisen tutkimuksen aineistot ovat tyypillisesti tarkasteltavissa monesta näkökulmasta. Moniulotteisille aineistoille on tyypillistä ilmaisullinen rikkaus. Haastattelua tehdessä muistiin ei kirjata vain vastauksia, vaan tutkija dokumentoi tutkimustilanteen esitettyine kysymyksineen ja analyysien kohteena on sanatarkasti dokumentoitu. (Alasuutari 2011, 84–85.)

Teemahaastattelu-menetelmää käytetään paljon yhteiskunta- ja kasvatustieteellisessä tutkimuksessa, koska se vastaa useita laadullisen tutkimuksen lähtökohtia (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 197). Menetelmällä kuvataan todellista elämää, tutkitaan kohdetta siihen liittyvät arvot muistaen kokonaisvaltaisesti ja paljastetaan tosiasioita (Hirsjärvi ym. 2004, 152).

Tutkimuksessa päästään näkemään ja kokemaan elämää ja ilmiöitä ja katsomaan niiden taakse. Teemahaastattelujen onnistuminen edellyttää huolellista aihepiiriin perehtymistä. Lisäksi haastateltavien tilanteen tunteminen on tärkeää, koska käsiteltävät teemat valitaan taustatyön ja perehtymisen pohjalta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Laadullinen tutkimus oli paras keino selvittää ja ymmärtää omaohjaajien kokemuksia ja ajatuksia Lapsen kirja -projektista. Käytimme aineiston keräämiseen valmista teoriaa ja teemahaastattelua.

7.2 Tietoperustan sisällön valinta

Laadullisessa tutkimuksessa teorian merkitys on selkeä ja sitä tarvitaan hahmottamaan tutkimuksen metodeita, etiikkaa ja luotettavuutta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 18). Teoriaosiossa etenemme yleisestä yksityiseen. Päiväkummun lastenkodissa valtaosa on romanilapsia, joten raporttiosuuden alussa käsittelemme

yleisesti romanikulttuuria ja romanien integroitumista valtaväestöön.

Romanilapset romanikulttuurissa ja lastensuojelussa määritellään tarkemmin.

Lastensuojelun määrittelyssä keskityimme huostaanottoon ja sijaishuoltoon, koska opinnäytetyömme toimeksiantaja on lastenkoti. Lapsen osallisuus nostettiin myös esille, koska sen toteutumiseen on erityisesti keskitytty viime vuosina lastensuojelussa. Lastensuojelussa käytettäviin työmenetelmiin valitsimme ne mitä Romano Mission omaohjaajakoulutuksessa oli Lapsen kirjan sisällöksi suunniteltu ja valitsimme keskeisimmät menetelmät.

Omaohjaajuuden nostimme esille menetelmäosiossa, koska omaohjaajamenetelmä on yksi keskeisimmistä työmenetelmistä Päiväkummussa. Omaohjaaja on iso osa lapsen arkea lastenkodissa ja suurimmassa vastuussa lapsen hyvinvoinnista. Omaohjaaja on Lapsen kirjan sisällön kokoamisessa lapsen ohella merkittävin tekijä. Päädyimme omahoitajan sijaan nimitykseen omaohjaaja, koska Päiväkummun lastenkodissa käytetään kyseistä nimitystä.

Otimme menetelmäosiossa mukaan myös Timonen-Kallion (2010) kehittämän Umbrella-työkirjan, joka on omaohjaajille kehitetty ammatillinen työmenetelmä. Sen sisällössä ja menetelmän käytössä on paljon samaa, kuin Päiväkummun Lapsen kirja-projektissa. Verkostokartta, sukupuu ja aikajana olivat sellaisia menetelmiä, joista omaohjaajakoulutuksessa oli käyty läpi, joten ilmeistä oli ottaa ne mukaan tietoperustaan.

Tietoperustan käsitteet luovat myös pohjan haastattelukysymyksille (LIITE 2). Haastattelukysymyksemme kohdistuivat kulttuurin tukemiseen, lapsen osallisuuteen, omaohjaajuuteen, menetelmäosaamiseen sekä Lapsen kirjan kokoamiseen. Kysymyksemme siis perustuivat suurilta osin teoriaosuuteen.

7.3 Aineiston hankinta teemahaastattelun avulla

Valitsimme opinnäytetyöhömmme tiedonkeruumenetelmäksi haastattelun, jotta saisimme mahdollisimman paljon tietoa Lapsen kirja -prosessista ja sen merkittävydestä suoraan omaohjaajilta. Tutkija on suorassa kielellisessä

vuorovaikutuksessa haastattelemansa ihmisen kanssa, mikä tekee haastattelusta menetelmänä ainutlaatuisen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 193,197.)

Päätimme siis haastatella kuutta Päiväkummun työntekijää, jotka olivat olleet mukana omaohjaajakoulutuksessa ja Lapsen kirja- projektin aloituksessa. Kaikki työntekijät olivat kasvattajia. Kun haastattelijat olivat suostuneet haastatteluihin, sovimme haastatteluajat marras- ja joulukuulle 2013.

Haastattelijan valmistautuminen on edellytys onnistuneelle haastattelulle. Haastattelutilanne tulee ottaa huomioon haastateltavan näkökulmasta ja mieltä, missä ympäristössä hän tuntee olonsa kotoisaksi. (Eskola & Vastamäki 2010, 30–32). Haastattelijasta, haastateltavasta ja tilanteesta voi aiheutua monia virhelähteitä, joiden määrään valmistautumisella voidaan vaikuttaa. Tutkittava voi jännittää tilanteessa tai pyrkiä antamaan sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia. Haastateltava voi myös puhua asioita, joita ei ole kysytty. (Hirsjärvi ym. 2004, 195). Pyrimme haastatteluissa mahdollisimman rentoon tunnelmaan. Suoritimme haastattelut viiden haastateltavan osalta Päiväkummussa ja yhden haastattelun teimme työntekijän kotona.

Haastattelut kestivät puolesta tunnista tuntiin: emme kiirehtineet haastattelujen keston suhteen, mutta emme myöskään venyttäneet haastatteluja turhaan. Kummatkin meistä osallistuivat joka haastatteluun paitsi yhteen, jonka toinen opinnäytetyöntekijä suoritti yksin toisaalla. Kaikissa haastatteluissa dokumentointimenetelmänämme toimi nauhuri, jonka käytöstä saimme vielä hyväksynnän kaikilta haastateltavilta.

Haastattelu sopii erilaisiin tutkimustarkoituksiin joustavuutensa takia. Haastattelutilanteen suora vuorovaikutus mahdollistaa tiedonhankinnan suuntaamisen itse tilanteeseen. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34.) Vilkan mukaan (2005, 101) yksilöhaastattelulla voidaan parhaiten tutkia haastateltavan omakohtaisia kokemuksia. Teemahaastattelussa edetään keskeisten teemojen mukaan, ja näin saadaan tutkittavien ääni kuuluviin (Hirsjärvi & Hurme 2000,

48). Teemahaastattelusta käytetään myös nimitystä puolistrukturoitu haastattelu (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47).

Haastattelu sisältää kaikkien hyvien puoliensa lisäksi myös haittoja. Haastattelijan rooli ei ole helppo, koska siihen vaaditaan kokemusta ja taitoa. Haastattelut vievät aikaa ja sen purkaminen eli litterointi on varsin hidasta. Haastatteluista aiheutuu aina myös jonkinlaisia kustannuksia. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35.)

Haastatteluissamme olivat selkeät teemat, joten haastattelujen tekeminen oli sen osalta sujuvaa (LIITE 2). Haastattelujen haasteina olivat sen aikaa vievyys ja matkojen tekeminen Hämeenkoskelle. Päiväkummun lastenkodille ei ollut suoraa bussiyhteyttä, joten käytössämme täytyi olla yksityisauto. Aikataulujen sovittaminen haastateltavien kanssa oli myös haasteellista.

Anita Saaranen-Kauppinen ja Anna Puusniekan (2006) mukaan keskustelunomaisessa teemahaastattelussa teemojen puhumisjärjestys ja niihin käytettävä aika ja laajuus ovat vapaita. Haastatteluja tehdessä kysymys on sanojen kanssa työskentelystä, mistä syntyy riski tulkintaongelmiin. Onkin hyvä tarkistaa, millä tavalla haastateltava ymmärtää kysymykset tai teemat. (Vilkkä 2005, 104–109.) Haastatteluja tehdessämme huomasimme, että osa kysymyksistämme oli selkeästi väärässä järjestyksessä. Esimerkiksi kysymys Lapsen kirjan tavoitteista oli toisessa teemaosiossa, jossa oli kyseessä lapsen osallisuus. Kysymys olisi selkeästi kuulunut viimeiseen osioon kirjan kokoamisesta. Kysymysten asettelu muuttui haastattelujen alkaessa ja yksi kysymys jäi pois kokonaan, koska se oli mielestämme epäoleellinen.

7.4 Aineiston analysointi

Aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä tarkoitetaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa sitä, että empiirisestä aineistosta lähdetään luomaan teoriaa (Eskola & Suoranta 1998, 19). Meidän työssämme analysoitava informaatio tuli litteroidusta haastatteluaineistosta, josta tuotimme tietoa pelkistämisen ja ryhmittelyn avulla. Haastatteluaineistoa kertyi kaiken kaikkiaan 25 A4- sivua. Haastattelujen

litterointi osoittautui erittäin hitaasti eteneväksi työksi. Useat ovat sitä mieltä, että eniten aikaa vievä ja sitkeyttä vaativin vaihe on litterointi, kun haastattelut kirjoitetaan sanasta sanaan puhtaaksi (Hirsjärvi & Hurme 2000, 140). Tässä työssä oli oleellisinta kuitenkin haastattelujen sisältö, joten esimerkiksi kaikkia äänitteitä ei meidän mielestämme ollut tarpeellista kirjoittaa puhtaaksi. Haastateltavien pieni määrä helpotti myös työtämme.

Analysoidessamme aineistoamme alleviivasimme haastatteluaineistosta muun muassa yhtäläisyyksiä ja samankaltaisuuksia. Laadullisessa tutkimuksessa koodaamisella tarkoitetaan merkkien tai koodien liitämistä aineistoon (Eskola & Suoranta 1998, 157). Jotta haastatteluaineisto voitaisiin tiivistää ja yksinkertaistaa, on luokittelu olennainen osa aineiston analyysia (Hirsjärvi & Hurme 2000, 147).

Pelkistämällä ja taulukkojen avulla saimme esiin oleellimmat asiat haastattelujen sisällöstä, jonka jälkeen pystyimme kirjoittamaan tutkimustulokset puhtaaksi (LIITE 3). Aineiston redusoinnissa eli pelkistämisessä analysoitavasta aineistosta karsitaan pois kaikki epäoleellinen. Informaatiota voidaan pilkkoa osiin ja tiivistää, jolloin tutkimustehtävä ohjaa aineiston pelkistämistä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija saattaa esittää liikaa yksityiskohtia ja haastateltavien ajatuksia, joten raportoinnin pituus saattaa olla ongelmallista (Hirsjärvi & Hurme 2000, 146). Liitimme tutkimustuloksiin suoria lainauksia haastateltavien ajatuksista, koska mielestämme ne tukivat hyvin tutkimustuloksia.

8 TUTKIMUSTULOKSET

8.1 Haastateltavien ajatuksia teemahaastattelusta

Haastatteluiden tekemisen yhteydessä lähes kaikki haastateltavat kokivat kysymyksiin vastaamisen ongelmallisena, koska itse Lapsen kirjaa ei ole vielä kunnolla aloitettu tekemään. Kirjan tekeminen on suunnitteilla, mutta omaohjaajat eivät vielä ole ottaneet kyseistä työmenetelmää käyttöön. Haastateltavat pyrkivät vastaamaan kysymyksiin sen mukaan, kuinka he ovat ajatelleet kirjan toteutuksen tapahtuvan.

8.2 Kulttuurin tukeminen

Koska kyseessä on romaneille suunnattu lastenkoti, kokivat kaikki haastateltavat kulttuurin tukemisen erittäin tärkeänä. Päiväkummussa työskentelee myös yksi romanitaustainen työntekijä. Lapsen kirja -projektissa kulttuurin tukemista ei pidetty itseisarvona, koska lastenkodissa oli myös lapsia valtaväestöstä. Kulttuurin toivottiin kuitenkin näkyvän kirjassa jollakin tavalla, mutta kirjan runko on suunniteltu sopivaksi kaikille kulttuureille. Haastatellut kommentoivat asiaa esimerkiksi seuraavasti:

Tietysti tärkeenä, koska se kulttuuri on jokasen oma identiteetti ja se määrittää tavallaan sen olemassaolon mihin oot syntynyt ja sitä ei tavallaa kukaan voi kiistää sulta ja sen tukeminen on ihmisen perusoikeus. (haastateltava 1)

Päiväkummun lastenkodissa on aiemmin vierailut viikoittain romanityöntekijä, joka on opettanut ja kertonut lapsille romanikulttuurista. Koska romanikulttuuri on tapakulttuuri, on heillä paljon puhtauteen ja pukeutumiseen liittyviä sääntöjä, joten myös työntekijät pyrkivät tukemaan lapsia päivittäin kaikissa arkisissa asioissa. Kaikessa otetaan kuitenkin huomioon lasten ikä ja kehitystaso.

Romanikulttuuri koetaan suljettuna kulttuurina, joten Lapsen kirjaan tarvittavien tietojen hankkiminen on haasteellista. Suurin osa työntekijöistä koki haasteellisena etenkin sukuverkostojen selvittämisen, koska romaneilla sukukäsitys on erilainen kuin valtaväestöllä. Usein romaneilla pidetään

lähisukulaisina myös kaukaisempia sukulaisia, joita esimerkiksi valtaväestössä ei pidetä lähisukulaisina, joten sukuverkosto voi olla erittäin laaja. Osa koki ongelmallisena myös sen, että lapset eivät välttämättä ymmärrä, ketkä ovat oikeasti läheistä sukua.

...täytyy pitää myöskin kontrollissa se homma, ettei se mene siihen että ihan kuka tahansa jonka kaa on kerran puhunu puhelimesta nii että se ei ehkä ole välttämättä ihan sellainen läheinen sukulainen. (haastateltava 2)

...verkostokarttoja ja sukupuita ja tällasia jos aletaan tekemään, niin eihän ne onnistu ilman niitä perheitä ja lähiverkostoja. (haastateltava 3)

Perheiden osallisuus Lapsen kirja -projektissa on vaihtelevaa riippuen perheen tilanteesta. Verkostokartan, sukupuun ja aikajanan toteuttamiseen kuitenkin tarvitaan tietoa perheiltä, koska lapsilla sukukäsitys voi olla epätarkka ja puutteellinen.

8.3 Lapsen osallisuus lapsen kirjassa

Kaikki haastateltavat kokivat lapsen äänen kuuluvuuden erittäin tärkeänä ja kirja on suunniteltu tehtäväksi lapsen kanssa, koska se on lapsen oma kirja. Lapsen osallisuus kirjan teossa määrittyy muun muassa lapsen ikätason ja halukkuuden mukaan. Kirjan kokoaminen ja siihen tarvittavan ajan löytäminen on omaohjaajan vastuulla, mutta kirjassa tulee näkyä lapsen oma käden jälki. Lasta pyritään ottamaan kirjan tekemiseen mahdollisimman paljon mukaan. Lapsen osallisuutta kirjan teossa tullaan tukemaan innostamalla ja kannustamalla kirjan tekemiseen. Lapsen mielipiteiden huomioiminen koettiin keskeiseksi.

Kaikki kokivat Lapsen kirja -projektissa haasteellisimmaksi asiaksi ajan. Suurin osa pohti sopivan ajankohdan löytymistä kirjan työstämiseen, ja työntekijät olivat epävarmoja siitä, miten kirjan teko onnistuisi muun työn ohella. Osa epäili myös sitä, missä ja milloin lapsen kanssa voisi irtautua työstämään kirjaa kahden kesken.

Sopivan ajan löytäminen, ois niinku mun mielestä tosi tärkeitä että huomais että nyt on otollinen hetki. (haastateltava 2)

Osa koki haasteellisena myös lasten motivoitumisen. Varsinkin nuorilla osa uskoi motivoitumisen olevan puutteellista. Lasten ikätason suhteuttaminen kirjan teon eri vaiheissa koettiin myös haasteelliseksi, jotta lapselta osattaisiin kysyä oikeita asioita ja innostaa kirjan tekemiseen.

8.4 Omaohjaajuus

Kaikki omaohjaajat kokivat kirjan teon tärkeänä. Osa omaohjaajista pelkäsi, että kirjan tekeminen tulisi mahdollisesti jäämään muiden niin sanotusti tärkeämpien työtehtävien taustalle. Omaohjaajuus koettiin kirjan kannalta vastuulliseksi, koska kirjan syntymisen katsottiin olevan omaohjaajan vastuulla. Omaohjaajan tulee löytää aika kirjan tekemiseen lapsen kanssa ja hankkia tarvittavat taustatiedot kirjaan. Omaohjaajan tehtävänä on kirjan kokoaminen ja sisällön rajaaminen. Koska lapsella on kaksi omaohjaajaa, molempien toivottiin osallistuvan kirjan tekemiseen yhtäläisesti.

...pelkään että munkin kohdalla saattaa käydä niin että muut asiat tuntuu vähän tärkeemmiltä, että kun se on sellanen ylimääräinen kiva, niin se voi olla että se valitettavasti jää sitten helposti sinne taustalle. (haastateltava 4)

Mun mielestä omaohjaajan vastuulla on se että kirja syntyy, mutta yhdessä lapsen kanssa, ja se et saada se lapsi mukaan siihen. (haastateltava 5)

Projektin suhteen yhteistyötä uskottiin olevan, ja kaikki mainitsivatkin omaohjaajakoulutuksen. Kirjaa varten on perustettu työryhmä, jossa Lapsen kirjan ulkoasua ja sisältöä oli yhdessä suunniteltu. Työryhmän ulkopuolisten omaohjaajien ja työntekijöiden kanssa keskustellaan kirjan teosta ja kysellään mielipiteitä, joten yhteistyötä muiden työntekijöiden kanssa on.

Näin alkuvaiheessa projektia kukaan ei kokenut rooliinsa omaohjaajana muuttuneen, mutta ajatustasolla kirjan tekeminen on kuitenkin huomioitu omaohjaajan roolissa. Projektin myötä suhteen omaohjattavaan lapseen uskotaan muuttuvan entistä parempaan suuntaan juuri yhdessä tekemisen kautta. Uskotaan, että näin suhteesta saa helpommin irti uusia asioita.

8.5 Menetelmäosaaminen

Menetelmäosaaminen koettiin merkittävänä, vaikka osalla oli epäselvyyttä menetelmäosaamisen käsitteestä. Muun muassa verkostokartta, sukupuu ja aikajana tunnistettiin menetelminä ja ne olivat tulleet tutuiksi omaohjaajakoulutuksessa. Verkostokartan merkitys koettiin tärkeänä, koska sen avulla pystytään selventämään lapsen perhetaustoja. Osa piti näitä menetelmiä erittäin mielekkäinä työskentelyssä.

Se oli aivan järjettömän hauskaa ja mukavaa työtä ja se innosti se perhekin siitä aivan valtavasti ja ne alkoi soittelee sukulaisille ja kysellee lisätietoa ja saatiin sitä täydennettyä. Se oli ihan loistavaa. (haastateltava 5)

Kaikille lapsille on tavoitteina saada kirjan sisältöön mukaan muun muassa verkostokartta. Valokuvien, piirustusten ja muiden tämänkaltaisten havainnollistavien asioiden käyttö näkyy myös kirjan sisällössä. Menetelmien käyttöön suhtauduttiin hyvin, koska kirjan sisällöstä haluttiin mahdollisimman mielenkiintoinen ja kattava.

Omaohjaajakoulutuksessa läpi käydyt menetelmät olivat tulleet kaikille tutuiksi. Näitä menetelmiä on jo yhdessä lasten ja perheen kanssa tehty. Osa koki myös käytännöllisyyden hyvänä menetelmänä, esimerkiksi ruoanlaitto yhdessä antaa aikaa myös puhumiselle. Osa uskoo aiemmasta koulutuksestaan olevan hyötyä projektissa, koska kirjan kokoamisessa käytetyt menetelmät saattavat olla entuudestaan tuttuja. Omaohjaajakoulutus koettiin menetelmien kannalta kuitenkin tärkeämmäksi kuin aiempi koulutus.

8.6 Lapsen kirjan kokoaminen

Lapsen kirjan halutaan ennen kaikkea olevan muisto Päiväkummussa vietetystä ajasta, jotta lapset muistaisivat, millaista aika siellä oli ja kenen kanssa aikaa vietettiin. Laitoksessa vietetyn ajan muistelu myöhemmin voi olla haasteellista, koska työntekijät vaihtuvat ja tietojen saaminen esimerkiksi omasta lastenkotiajasta voi olla vaikeaa. Lapsen kirjan tavoitteena on myös lapsen identiteetin ja omakuvan eheyttäminen.

Mun mielestä se on se mikä lapselle jää mukaan siitä lastenkotiajasta, sellanen dokumentti mistä se näkee millasta sen aika täällä oli. (haastateltava 3)

Kirjan sisällöksi haluttiin monipuolisia ja positiivisia asioita. Kirjan sisällössä toivottiin olevan lapselle tärkeitä asioita ja sellaisia, joissa näkyy lapsen kehitys ja kasvu. Ihmiset, keitä on tavannut elämänsä varrella, juuret, ystävyys- ja sukulaissuhteet. Valokuvia ihmisistä ja paikoista, joissa on esimerkiksi vierailut lastenkotiaikana.

Lapsen kirjan ei uskottu hirveästi muuttavan työtapoja tai suhtautumista työhön, mutta sen tekemiselle tarvittavan ajan löytämisen uskottiin vaativan tietynlaisia työjärjestelyjä. Työn teossa Lapsen kirja oli usein mielessä, mutta arkisissa toimissa kirja jäi toisten asioiden jalkoihin. Useat kuitenkin ajattelivat kirjan tekoa mielekkäänä.

Kaikkien työntekijöiden toivottiin tavallaan osallistuvan kirjan tekemiseen, koska välttämättä omaohjaaja ei ole paikalla silloin, kun lapsi näkee tai kokee jotain lapselle merkittävää. Perheiden, ystävien ja kavereiden toivottiin myös olevan mukana kirjan kokoamisessa. Myös lasten opettajia voitaisiin omalta osaltaan pyytää mukaan kirjan kokoamiseen. Jos esimerkiksi vanhemmat eivät ole mukana kirjan kokoamisessa, voidaan sosiaalityöntekijältä saada tietoja kirjan kokoamiseen.

No mä toivon ainakin että se pikkasen eheyttäs sitä kuvaa ja mä toivon että se niinku tois esiin niitä positiivisia muistoja täältä lastenkotiajalta, mikä kuitenkin on niinkun ainakin sillai mielikuvana varmaan monelle tosi negatiivinen asia niin se että tavallaan ja varmasti etenkin siinä vaiheessa kun monet on teinejä, niin ne ajattelee että se koko elämä siellä lastenkodissa on ollu ihan kamalaa. Niin tavallaan että ne muistais ehkä paremmin et mimmosta se elämä oikeesti on ollu ja että ehkä näkis sen että heistä on välitetty niin paljon että heille on haluttu sellanen tehdä. (haastateltava 6)

Kirjan toivotaan auttavan lapsia muistamaan paremmin Päiväkummussa vietetyn ajan ja tuomaan näin positiivisia mielikuvia lastenkodissa vietetystä ajasta, koska

monelle lastenkotiaika voi olla negatiivinen kokemus. Kirjan avulla toivotaan lapsen muistavan, mitä Päiväkummussa on oikein sinä aikana tapahtunut ja toivottiin lasten myös näkevän kirjan tekemisen välittämisenä. Kirjan toivotaan auttavan lasta prosessoimaan omaa lapsuuttaan ja näin saada hänet paremmin ymmärtämään kuka on tai mistä tulee.

9 ARVIOINTI

9.1 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta tarkasteltaessa otetaan huomioon sen reliabiliteetti ja validiteetti. Reliabiliteetin käsitteen avulla tutkitaan mm. tutkimusmetodin soveltuvuutta eri olosuhteissa, sekä havaintojen pysyvyyttä eri aikoina.

Tutkimuksen validiteetilla taas tarkoitetaan tutkimuksen laatua, mittaako tutkimus sitä mitä olikin tarkoitus mitata, ja onko tutkija käyttänyt oikeita menetelmiä sekä kysymyksiä. Laadullisessa tutkimuksessa validiteetti koetaan keskeisemmäksi, kun taas reliabiliteetti yhdistetään enemmän kvantitatiivisen tutkimuksen puoleen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Käytimme tutkimuksessamme teemahaastattelua ja pyrimme rakentamaan haastattelutilanteet sekä haastateltavien määrän sille sopivaksi. Teemahaastattelun tulisi olla keskustelunomainen tilanne, joka etenee haastateltavalle esitettyjen teemojen mukaan (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Pyrimme teemoja ja haastattelutilanteita miettiessämme laatimaan haastattelukysymyksiä, jotka eivät ole johdattelevia, vaan sen sijaan selkeitä ja täysin avoimia vastauksille. Haastattelutilanteen vuorovaikutusta paransimme käyttämällä nauhuria tulosten tallentamiseksi. Tämä mahdollisti molempien aktiivisen läsnäolon haastateltavien kanssa ja teki haastattelutilanteista varmempia.

Reliabiliteettia tarkastellessa esiin nousee haastattelutilanteen esitestaus sekä harjoittelu (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tämän nostamme yhdeksi aiheeksi, johon mielestämme meidän olisi tullut paneutua enemmän. Emme harjoitelleet haastattelutilannetta tarpeeksi, joten alkupään haastattelutilanteissamme jouduimme selventämään muutamaa kysymystä, sekä vaihtamaan niiden paikkaa loppuja haastattelutilanteita varten. Haastatteluvastauksiin tämä ei vaikuttanut, mutta jätti parannettavaa itse haastattelutilanteen suunnitteluun.

Validiteettia tarkastellessa jäimme pohtimaan olisiko meidän pitänyt antaa haastattelun teemat sekä kysymyksemme etukäteen haastateltaville. Tämä olisi mielestämme kuitenkin mahdollistanut haastateltavien yhteisen pohdinnan

kysymysten suhteen ja vienyt vastauksista pois yksilöllisyyttä. Näin karsimme pois haastatteluvastauksiin koituvia ulkoisia vaikutteita. Ilman teemarunkoon ja kysymyksiin perehtymistä haastateltavista lisäksi ilmeni spontaanisti aihealueet, jotka ovat heille vieraampia, ja käsitteet, jotka eivät täysin avaudu kuulemalla tai joita ei osata selittää.

Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2009, 140) kertovat triangulaation soveltuvuudesta validiteettia tarkasteltaessa. Triangulaatiosta voidaan jakaa neljä päätyyppiä: tutkimusaineistoon, tutkijaan ja teoriaan liittyvät triangulaatiot sekä metodinen triangulaatio (Denzin 1978; Tuomi & Sarajärvi 2009, 142).

Tutkimusaineistoon liittyvä triangulaatio ei sinänsä koske tutkimustamme, sillä työntekijät ovat ainoa ryhmä, joka on keskeinen tutkimuksellemme. Olimme ennen haastatteluja miettineet lapsien ottamista mukaan haastatteluryhmäksi. Luovuimme kuitenkin ajatuksesta, jotta saisimme tuloksista selkeämpiä ja kohdennetumpia. Triangulaatiossa tutkijoita on suositeltu olevan useampi, tässä tapauksessa meitä on kaksi. Olimme molemmat läsnä jokaisessa haastattelutilanteessa aktiivisina toimijoina. Olimme saaneet selville, että käsiteltävä tutkimusaihe, Lapsen kirja, oli niin alussa, ettei siitä olisi ollut mahdollista tuottaa moninaisia vastauksia. Käytimme metodien sijasta avoimempia ja kohdennetumpia kysymyksiä tuottamaan erilaista tietoa.

Kvale (1996) luettelee eettisiä kysymyksiä muun muassa haastattelutilanteeseen, litterointiin ja raportointiin liittyen. Haastattelutilanteessa teimme haastateltaville selväksi, että säilytämme tuloksissa heidän nimettömyytensä sekä litteroidessa että raportoidessa. Litteroinnissa eettiset kysymykset kohdistuvat luottamuksellisuuteen sekä tulosten kirjaimelliseen tulkintaan suullisesta materiaalista. Nauhurin avulla litterointi onnistuu sanasta sanaan, joten pystyimme tehokkaasti muuntamaan suullisen materiaalin kirjalliseksi. Raportoinnissa eettisyys kohdistuu julkaistavan materiaalin vaikutukseen haastateltaville sekä luottamuksellisuuteen. Haastateltavinamme olivat yhteistyökumppanimme Päiväkummun työntekijät, joten tässä suhteessa luottamuksellisuus on erittäin tärkeää. Raportoinnissa vältimme vastausten liikaerittelyä yksilökohtaisiksi varmistaaksemme henkilöiden tunnistamattomuuden. (Hirsjärvi ym. 2000, 20.)

9.2 Opinnäytetyön arviointia

Opinnäytetyömme aihe syntyi yhteistyössä tutorimme Tuula Hyppösen kanssa vuoden 2013 keväällä. Prosessin alkaessa koimme haasteellisimmaksi aiheen strukturoinnin, päämäärät sekä tarkan aiheen määrittelyn. Pidimme suunnitelmaseminaarin toukokuussa 2013 ja siihen mennessä olimme suurin piirtein hahmottaneet opinnäytetyön lopullisen aiheen. Suunnitelmaseminaarissa esitelty opinnäytetyön aikataulu oli lopulta liian haasteellinen töiden ja muun koulunkäynnin ohessa.

Alun perin meidän tuli laatia tietoperusta kesällä 2013, mutta muun muassa työkiireiden takia tietoperustan laatiminen jäi kesältä pois. Suunnitellut haastattelut sekä aineiston analyysi tulivat olla valmiita loka-marraskuuhun mennessä. Tämä ei kuitenkaan toteutunut, joten ryhdyimme tekemään opinnäytetyötä väljemmällä aikataululla.

Suoritimme haastattelut marras- ja joulukuun aikana. Haastatteluosion suhteen toimimme mielestämme ripeästi ja uuden aikataulun mukaisesti. Aikataulujen sovittaminen Päiväkummun työntekijöiden kanssa oli haasteellista, mutta löysimme lopulta sopivat haastatteluajankohdat. Haastattelujen suorittamisessa oli pieniä epäselvyyksiä, sillä haastateltaville ei ollut tehty täysin selväksi ajankohtia. Muuten haastattelut toteutuivat sujuvasti ja haastateltavat olivat hyvin mukana tilanteissa. Aineiston analysointi sujui hyvin uuden aikataulun mukaisesti, koska tiesimme, että tammi-helmikuussa olisi paljon muita kiireitä. Vuodenvaihteen jälkeen keskityimme viimeistelemään opinnäytetyötä.

Opinnäytetyön tekeminen osoittautui työläämmäksi, ja prosessin kulku oli vaikeaselkoisempaa kuin aluksi olimme ajatelleet. Aiheen määrittely ja spesifiointi tuotti hankaluuksia, sillä alun perin aiheestamme oli tulossa aivan liian laaja ja epäselvä. Tietoperustasta saimme mielestämme aiheeseen sopivan ja tarpeeksi kattavan opinnäytetyöhömmme. Haastattelukysymysten problematiikka tuli esille kun ymmärsimme että Lapsen kirja -projekti on vasta teoriatasolla. Saimme palautetta haastateltavilta, että haastattelukysymyksiin oli hieman vaikea vastata, koska Lapsen kirjaa ei ole käytännössä aloitettu. Teemahaastattelu toimi

metodina hyvin, koska pystyimme rajaamaan selkeät aiheet haastattelulle ja pitämään haastattelun tietyn kehyksen sisällä.

Yhteydenpito yhteistyökumppanin kanssa oli kausittaista. Yhteydenpitoa oli etenkin opinnäytetyön alkuvaiheessa sekä haastatteluvaiheessa. Kommunikointi sujui hyvin sähköpostitse ja puhelimitse. Yhteydenpidon ajoittainen vähäisyys johtui siitä, että emme silloin työskennelleet aktiivisesti opinnäytetyön parissa. Ohjaavan opettajan kanssa yhteydenpito sujui sähköpostitse ja puhelimitse tehokkaasti. Ohjaukset emme kuitenkaan käyttäneet hyväksi, mutta koemme saaneemme tarpeeksi ohjausta ilman kyseisiä tapaamisia.

Yhteistyömme opinnäytetyöparina oli vaihtelevasti sekä toimivaa että hankalaa. Aikataulut aiheuttivat suurimmat haasteet opinnäytetyöprosessissa töiden sekä muiden kiireiden vuoksi. Opinnäytetyön tietoperustan teimme pitkälti erikseen, mutta muuten pyrimme yhteistyöhön. Pyrimme tasavertaisuuteen jakamalla vastuuta sekä esimerkiksi haastatteluvuoroja. Kaiken kaikkiaan opinnäytetyöprosessi on ollut haasteellinen, mutta myös hyvin opettava.

10 POHDINTA

Lastenkotiaika koetaan joskus ikäväksi ja jopa häpeälliseksi asiaksi. Muistot lastenkotiajasta saattavat olla vähäisiä ja hämärtyneitä nuoren iän sekä dokumentoinnin vähyyden vuoksi. Oman minuuden kannalta on kuitenkin erityisen tärkeää, että on muistoja omasta lapsuudesta ja siitä millaista se aika on ollut. On siis tärkeää, että muistoja on myös lastenkotiajalta, koska moni saattaa viettää lastenkodissa useitakin vuosia lapsuudestaan tai nuoruusiästään. Opinnäytetyötä tehdessämme ymmärsimme työmenetelmien merkittävyyden lastenkotityössä, mutta saimme nähdä myös sen, että joskus on vaikea poiketa lastenkotityön perustehtävästä.

Lastensuojelussa ja lastenkodeissa tehtävä työ on usein moninaista ja haasteellista. Lastenkotityön tavoitteena on tarjota lapselle vakaa ympäristö, jossa lapsen turvallista kasvaa ja kehittyä. Lasten oma osallisuus on noussut lastensuojelun keskeiseksi tavoitteeksi. Uudistetussa lastensuojelulaissa (417/2007, 20§) on määritelty, että lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen mielipide ja toivomukset sekä kielelliset ja kulttuuriset seikat, ja otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason vaatimalla tavalla. Tämä näkyy myös Päiväkummussa tehtävässä Lapsen kirjassa, koska kirjan tarkoitus on koostua lapselle itselle tärkeistä asioista.

Kulttuurin tukeminen on erityisesti huomioitu Päiväkummun lastenkodissa tehtävässä työssä, koska suurin osa lapsista on romanitaustaisia. Oman kulttuurin tunteminen on jokaiselle yksilölle tärkeä osa omaa minäkuvaa ja sen kehittymistä. On hienoa nähdä, että on olemassa romaneille suunnattuja lastenkoteja, joissa on mahdollistettu eläminen kulttuurin mukaisella tavalla. Oli myös hienoa huomata, että Lapsen kirja oli ajateltu niin, että se ei ole kulttuurisidonnainen vaan kaikille lapsille suunnattu. Päiväkummun lastenkodissa on myös esimerkiksi valtaväestöön kuuluvia lapsia.

Opinnäytetyön alkuvaiheessa käsitimme Lapsen kirja -projektin olevan jo mukana lastenkodin arjessa, mutta olettamuksemme Lapsen kirja -projektin etenemisestä

sekä käyttöönnotosta muuttui opinnäytetyöprosessin edetessä. Haastatteluvaiheessa ymmärsimme selkeästi sen, että sitä ei ollut vielä laisinkaan saatu toteutustasolle. Tämän lisäksi huomasimme myös, että työntekijöillä tuntui olevan hieman erilaiset ja paikoin epäselvät ajatukset kirjan käyttöönoton suhteen.

Lapsen kirjan tapainen dokumentointi on työmenetelmänä lastenkotiympäristössä erittäin tärkeä. Lastenkotiajan muistaminen on identiteettiä rakentavaa ja kuvastaa myöhemmällä iällä turvallista lapsuutta, vaikka elinympäristö on ollut kodin ulkopuolella. Jälkeenpäin ajateltuna eniten esiin nousi Lapsen kirjan yksilöpainotteisuus, sekä siihen kerättävien tietojen tilannekohtaisuus.

On hyvä, että jokaisen lapsen kohdalla kirjasta tulee oman näköinen, ja että se sisältää myös omaohjaajien valitsemia hyviä asioita, joita lapsi ei itse esimerkiksi huomaa itsestään. Lapsen kirjan työstäminen lapsen kanssa ja tämän motivointi siihen on oleellista tässä menetelmässä. Vaikka työntekijät kokevat ajanpuutteen muun työn ohessa haasteelliseksi, on silti arvostettavaa, että tällaiseen pyritään. Lastensuojelussa asetetut tavoitteet lapsilähtöisyydestä ja lapsen osallistumisesta otetaan täten kokonaisvaltaisesti huomioon Lapsen kirjassa, vaikka toteutusta ei olisikaan vielä aloitettu. Toivomme että tämä opinnäytetyö edesauttaa selventämään Lapsen kirjan käyttöä työvälineenä ja helpottaa sen mukaan ottamista arjen perustyöhön.

LÄHTEET

- Asuminen. Vast vastensa. Opas romanien kanssa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille. Oulu: Kaleva Print, 68 - 71.
- Eronen, T. 2012. Lastenkoti osana elämäntarinaa: narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. Tampere: Tampere University Press [viitattu 19.12.13]. Saatavissa: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66881/978-951-44-8754-5.pdf?sequence=1>
- Ervast, S.-A. & Tulensalo, H. 2006. Sosiaalityötä lapsen kanssa. Kokemuksia lapsikeskeisen tilannearvion kehittämisestä. Soccan & Heikki Waris- instituutin julkaisusarja 8/2006. Helsinki.
- Eskola, A. & Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin I (toim.) Aaltola, J. & Valli, R. Juva: PS- kustannus. 26–44.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 2. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Forsander, A., Ekholm, E. & Saleh, R. 1994. Monietninen työ. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen täydennyskoulutuksen julkaisu. 9/1994. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Harju, V. 2009. Valokuvaus lastensuojelun työvälineenä. Teoksessa Halkola, U. Mannermaa, L., Koffert, T. & Koulu, L. (toim.) Valokuvan terapeuttinen voima. Helsinki: Duodecim, 229–237.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsingin yliopisto. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10. painos. Jyväskylä: Kirjayhtymä Oy.
- Hotari, K., Oranen, M. & Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino, 117–132.

Hyppönen, T. 2013. Re: Päiväkummun täydennyskoulutus [sähköpostiviesti].
Vastaanottaja Kokkonen, S., Räisänen, M. Lähetetty 11.6.2013.

Hänninen, V. 2002. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. 4.painos. Väitöskirja.
Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampere.

Kaikko, K. & Friis, L. 2009. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Bardy, M.(toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino, 76 - 88.

Kangas, U. 2004. Lastensuojelu ja lapsen huolto. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Tammi, 105–118.

Karppinen, S. 2001. Lapsen henkilökohtainen hoito ja huolenpito lastensuojelulaitoksessa: omahoitajamenetelmä. Teoksessa: Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Sijais-
huollon neuvottelukunnan julkaisuja 16. 3. painos. Lastensuojelun keskusliitto, 14 - 20.

Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. 2010a. SILTA- kolmion käyttö ammatillisen omahoitajuuden vahvistajana. Teoksessa Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. (toim.) Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa - käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Helsinki: Pelastakaa lapset ry, 20 - 21.

Koskinen, A-K. 2007."Vaihtoehtoinen tarina". Mitä on sosiaalinen muutostyö? SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 14. Helsinki [viitattu 28.10.2013]. Saatavissa:

http://www.socca.fi/files/73/Vaihtoehtoinen_tarina_mita_on_sosiaalinen_muutostyo.pdf

Kurki, L. 1991. Romanilapsen kaksi kasvun maailmaa. Teoksessa Sosiaali- ja terveyshallitus. Romanilapsen maailma. Romanilasten päivähoitotyöryhmän muistio. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 48–52.

Kyrönseppä, U. & Rautiainen, J.-M. 1993. Lapsi laitoksessa. Helsinki: WSOY.

Känkänen, P. 2012. Tuuletetaan tarinaa. Artikkeliteoksessa Uskomme sinuun - usko sinäkin. Opas lastensuojeluun sijoitetun nuoren läheisille ja työntekijöille. Aikuisen opas. Pesäpuu ry & Lastensuojelun keskusliitto. Äänekoski [viitattu 28.10.2013]. Saatavissa:

http://www.lskl.fi/files/1273/Us_Us_aikuisten_opas_netti.pdf

Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset - etnografia lastenkotityössä. Tampereen yliopisto, sosiaalityön tutkimuksen laitos. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.

Lastensuojelulaki 417/2007. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelu. Vast vastensa. Opas romanien kanssa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille. Oulu: Kaleva Print, 85 - 86.

Liukkonen, R. 2010. Joskus joutsenet näyttävät kurijilta- Luovat ja toiminnalliset menetelmät lastensuojelutyössä. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 51. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 114 - 130.

Metsämuuronen, J. (toim.) 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Muukkonen, T. 2009. Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino, 133 - 143.

Muukkonen, T. & Tulensalo, H. 2004. Kohtaavaa lastensuojelua. Lapsikeskeisen lastensuojelun sosiaalityön tilannearvion käsikirja. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.

Nivala, E. 2010. Lapsen oikeudet osallisuuden perustana. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 51. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 18 - 25.

Lastensuojelu. Vast vastensa. Opas romanien kanssa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille. Oulu: Kaleva Print, 85 - 86.

Romanilapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa. 2008. Opetushallitus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 7. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Päiväkummun lastenkoti. 2013. Romano Missio. [viitattu 23.9.2013]. Saatavissa: http://www.romanomissio.fi/?Artikkeleita:P%26auml%3Biv%26auml%3Bkummun_lastenkoti

Reppu ja romanilapsi- projekti. 2013. Romano Missio. [viitattu 13.9.2013]. Saatavissa: <http://www.romanomissio.fi/projektit/lapsi.htm>

Romanilapsi ja lastensuojelu. 2013. Romano Missio. [viitattu: 23.9.2013]. Saatavissa: http://www.romanomissio.fi/?Artikkeleita:Romanilapsi_ja_lastensuojelu

Romanikulttuuri. 2013. Romano Missio. [viitattu: 25.10.2013]. Saatavissa: <http://www.romanomissio.fi/romanit2.htm>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. [viitattu: 10.1.2014] Saatavissa: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus>

Saloranta, I.1988. Lastensuojelun laitoshuollon neuvottelukunnan julkaisuja. Työnohjaus ja tavoitteellinen lastenkotityö. Lastensuojelun Keskusliitto. Helsinki.

Savolainen, M. 2008. Maailman ihanin tyttö. Voimauttava valokuva. Päättyö. Taideteollinen korkeakoulu.

Savolainen, M. 2009. Voimauttava valokuva. Teoksessa Halkola, U., Mannermaa, L. Koffert, T. & Koulu, L. (toim.) Valokuvan terapeuttinen voima. Helsinki: Duodecim, 211 - 228.

Sinkkonen, J. 2010. Mikä lastenkodin arjessa hoitaa? Teoksessa Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. (toim.) Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa - käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Helsinki: Pelastakaa lapset ry, 9 - 12.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. 2009. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 3. painos. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki. [viitattu 16.2.2014] Saatavissa: http://www.talentia.fi/files/558/1649_Etiikkaopas2005_1_.pdf

Sosiaalityö. Vast vastensa. Opas romanien kanssa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille. Oulu: Kaleva Print, 74 - 99.

Strandell, H. 2005. Lapset, etiikka ja vaikea osallisuus. Stakes työpapereita 4. [viitattu 14.2.2014] Saatavissa: <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/Tp4-2005.pdf>

Suomen perustuslaki 1999/731. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Syrjä, H. & Valtakari, M. 2008. Romanien pitkä matka työn markkinoille. Tutkimus romanien työmarkkinoille sijoittumisen edistämisestä. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu. Työ ja yrittäjyys. 22/2008. [viitattu 24.10.13]. Saatavissa: http://www.tem.fi/files/20018/TEMJul_22_2008_tyo_ja_yrittajyys.pdf

Timonen-Kallio E. 2009. Työmenetelmät ammatillisten käytäntöjen vahvistajina. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 7 - 18.

Timonen-Kallio, E. 2010. Umbrella-käsikirja. Itsenäisen elämän ABC. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 50. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.

Työllisyys. Vast vastensa. Opas romanien kanssa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille. Oulu: Kaleva Print, 62 - 63.

Törmä, S., Huotari, K. & Tuokkola, K. 2012. Ympäristöministeriön raportteja 8/2012. Romanien asuminen ja yhdenvertaisuus. [viitattu 24.10.2013]. Saatavissa: http://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Julkaisut/Raportteja_RA/YMra_82012_Romanien_asuminen_ja_yhdenver%284448%29

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Väliavaara, C. 2006. Kuinka päästä kartalle lastensuojelussa. Lapsilähtöisiä lähestymistapoja vakaviin asioihin. Artikkelit Tejping -menetelmästä. Niilo Mäki Bulletin. Oppimisvaikeuksien erityislehti 3/2006 [viitattu 28.10.2013].

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>

Yhdenvertaisuuslaki 2004/21. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021#P6>

Yhteiskunnallinen aktiivisuus. Vast vastensa. Opas romanien kanssa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille. Oulu: Kaleva Print, 52 - 53.

Åkerlund, T. 1991. Romanit. Teoksessa Sosiaali- ja terveyshallitus. Romanilapsen maailma. Romanilasten päivähoitotyöryhmän muistio. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 12 – 20.

LIITTEET

LIITE 1

LIITE 2

LIITE 3

LIITE 1

LAMK/ Tutkimuslupa- anomus

Opinnäytetyö

Opinnäytetyöntekijät	Satu Kokkonen Markus Räisänen
Yhteistyökumppani	Päiväkummun lastenkoti (Romano missio ry.)
Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus	<p>Keräämme tietoa Päiväkummun lastenkodin työntekijöiltä. Kerättävä tieto koostuu työntekijöiden/ omaohjaajien näkökulmasta annetuista vastauksista meidän laatimiimme haastattelukysymyksiin.</p> <p>Tiedon tarkoitus on vastata siihen kuinka Lasten kirja- työmenetelmää on lähdetty työstämään ja millaisia haasteita kirjan teossa on. Millainen on omaohjaajan rooli Lapsen kirjan teossa ja kuinka kulttuurin tukeminen on otettu huomioon projektissa. Tätä tietoa tarvitaan selkeyttämään Lasten kirja- projektia, sen aloittamista ja kirjan teon merkityksellisyyttä omaohjaajille.</p>

Menetelmät	<p>Käytämme tiedonkeruumenetelmänä ennalta laadittuja teemahaastattelukysymyksiä, jotka toteutetaan sovittuina haastattelukertoina yhteistyökumppanin tiloissa. Haastattelemme yhteensä viittä tai kuutta työntekijää.</p> <p>Emme käsittele tarkempia asiakastietoja. Lasten ja perheiden tietoja ei kysytä.</p>
Aikataulu	Toteutamme haastattelut marraskuu-joulukuu aikavälillä.
Aineiston käsittely	Aineiston litteroinnin, koodaamisen ja analysoimisen jälkeen tuhoamme haastattelumateriaalin eettisten velvoitteiden mukaisesti.
Opinnäytetyön ohjaaja	<p>Tuula Hyppönen</p> <p>Puh. 044 7080 760</p> <p>Sähköposti: tuula.hypponen@lamk.fi</p>

LIITE 2

1 HAASTATTELUKYSYMYKSET

Haastateltavan ikä

sukupuoli

etninen tausta

koulutus

kokemus Romano missiossa ja omaohjaajana

1.1 Kulttuurin tukeminen

PÄÄKYSYMYS: Kuinka tärkeäksi koet kulttuurin tukemisen lastenkodissa?
(Lapsen kirja projektissa)

- Kuinka lapsen kulttuuria tuetaan?

- Mitä haasteita kulttuurin tukemisessa on? (Otaen huomioon esimerkiksi tapakulttuurin)

- Kuinka paljon lasten perheet ovat osallisina/tulevat olemaan Lapsen kirja-projektissa

1.2 Lapsen osallisuus

PÄÄKYSYMYS: Kuinka määrittelet lapsen osallisuuden lapsen kirja projektissa?

- Mitkä ovat Lapsen kirjan tavoitteet?

- Kuinka lapsen osallisuutta tuetaan Lapsen kirja-projektissa?
- Mitä haasteita lapsen osallisuudelle on projektissa?

1.3 Omaohjaajuus

PÄÄKYSYMYS: Kuinka tärkeänä omaohjaajat kokevat kirjan tekemisen?

- Mikä omaohjaajan rooli on kirjan teossa?
- Onko Päiväkummun työntekijöiden kesken yhteistyötä projektin suhteen? Miten toteutuu?
- Onko roolisi omaohjaajana muuttunut Lapsen kirja- projektin alkaessa?
- Uskotko suhteesi parantuvan omahoidettavaan lapseen projektin myötä?

1.4 Menetelmäosaaminen

PÄÄKYSYMYS: Koetko menetelmäosaamisen merkittävänä Lapsen kirja-projektissa?

- Millaisia menetelmiä tulette käyttämään Lapsen kirjan teossa ja miten näihin menetelmiin suhtaudutaan?
- Millaista menetelmäosaamista sinulla on? Miten se auttaa Lapsen kirja-prosessissa?
- Onko aiemmasta koulutuksestasi ollut hyötyä prosessissa?

1.5 Lapsen kirjan kokoaminen

PÄÄKYSYMYS: Millaiset asiat ovat merkittävämpiä dokumentoitavaksi kirjaan?

- Muuttaako Lapsen kirja-prosessi työtapoja, suhtautumistasi työhön?

- Ketkä kaikki osallistuvat lapsen ja omaohjaajan lisäksi kirjan kokoamiseen?

- Miten uskot Lapsen kirjan vaikuttavan lapsen tulevaisuuteen?

LIITE 3

Esimerkki luokittelutaulukosta

Sitaatti	Pelkistetty	Ala-kategoria	Ylä-kategoria	Yhdistävä kategoria
<p>”... yksi on ainakin, että[Lapsen kirja] kerää niitä muistoja talteen siltä ajalta kun ollut täällä, mutta ehkä semmonenkin, että se eheyttää sitä omaa elämäkuvaa ...”</p>	Lapsen kirja kerää muistoja lastenkotiajalta, eheyttää elämäkuvaa	Identiteetin korostaminen	Tavoitteet Lapsen kirjassa	Lapsen kirja
<p>”...mun mielestä omaohjaajan vastuulla on se että se kirja syntyy. Mutta yhdessä lapsen kanssa ja se että saadaan se lapsi mukaan siihen...”</p>	Lapsen kirjan syntyminen omaohjaajan vastuulla, lapsen kanssa	Työntekijän ja lapsen vuorovaikutus	Omaohjaajuus	Lastenkotityö
<p>”...ja sitten niiden[tapojen] mukaan toimitaan että on pieniä, hyvin pieniä sellasia asioita peruselämässä niinku ruokailuihin ja vaatteidenpesuun ja tällasiin liittyviä asioita...”</p>	Tapojen noudattaminen jokapäiväisessä elämässä	Romanien kulttuuritavat	Kulttuurin tukeminen	Romanikulttuuri